

Fundamentele begrippen van de zondemacht

De zonde overwinnen

1. Introductie

De Bijbel stelt ons het leven voor als een keuze tussen goed en kwaad. Dus is het belangrijk een juist begrip te hebben van wat nu precies goed en wat nu precies kwaad is. 'Het kwaad' is echter een beladen onderwerp waarover onderhuids minder overeenstemming bestaat dan je bij oppervlakkige beschouwing zou verwachten; zoals ook blijkt uit publicaties van geschoolde theologen. Eén van hen constateert dat er over dit onderwerp nauwelijks serieuze studies bestaan, maar juist veel populaire boeken. Dat zou aan het denken moeten zetten. Deze studie wil u daarbij helpen.

'Het kwaad' zou ook een beladen titel zijn voor deze studie, omdat het gevaar bestaat dat meteen wordt gedacht aan een fenomeen of macht die 'het kwaad' is. Daarom hebben we gekozen voor 'de zondemacht', omdat de zonde uiteindelijk de macht is die verantwoordelijk is voor alle vormen van kwaad, en aansluit op de overwinning die Jezus Christus op de zonde heeft behaald.

Wij hebben als doel voor ogen u te laten zien dat God volledig bevrijdt: zowel van het kwaad zelf, als van de angsten die velen kwellen vanwege het gangbare geloof over 'satan', 'duivel' en 'hel'. Hiervoor is het van groot belang de betekenis te kennen van de woorden en begrippen die de Bijbel gebruikt. Welke woorden vinden wij in het Oude Testament (OT)? Want dat is het fundament voor wat in het Nieuwe Testament (NT) verder wordt onthuld en uitgelegd. Wat betekenen zij in de grondtekst? Hoe werden zij in de 'Septuaginta' – het Griekse OT – vertaald? Vinden we die woorden terug in het NT? Welke woorden gebruikten de schrijvers van het NT nog meer? Maar ook: welke betekenis gaven de mensen aan die woorden, in Israël en in het christendom?

Opvattingen en Bijbelse waarheden

De algemene opvattingen over dit onderwerp klinken indrukwekkend en dreigend; want ze benadrukken dat ons eeuwig leven afhangt van ons geloof daarin. Maar wie dieper graaft stuit toch op onverklaarbare tegenstellingen. En juist dan is het zaak het onderzoek naar de Bijbelse waarheid hierover niet te schuwen. Tenminste als wij van mening zijn dat de Bijbel de enige bron is, waaruit wij wat zo belangrijk is voor onze eeuwige toekomst kunnen en mogen putten. Omdat wij die mening zijn toegedaan, is het onze gewoonte ons te beperken tot de Bijbel, en alle overleveringen en boeken over dit onderwerp buiten beschouwing te laten, tenzij het nodig is bepaalde leer te toetsen aan de Bijbel. En toetsing zal nodig zijn, want de gangbare opvattingen roepen nogal wat vragen op. Dat zou ons echter niet moeten afschrikken, want de Schrift heeft antwoorden op die vragen. Antwoorden die ons tot het volle inzicht brengen van Gods reddings- en verzoeningswerk in Zijn Zoon Christus Jezus. Het loon zal uiteindelijk innerlijke vrede zijn; een opluchting te weten waar het om gaat, zodat u met des te meer vertrouwen zult zien op uw God en Heiland.

Het uitgangspunt van Christus: het geschreven woord

De Here Jezus nam als uitgangspunt bij zijn strijd tegen de zonde: "Staat er niet geschreven". Waar zou Hij ons dan als Leraar op wijzen, als we Hem een vraag zouden stellen over de 'duivel'? Zou Hij onze aandacht niet richten op de Schriftwoorden die ons zeggen dat wij alleen moeten geloven in God en Zijn Zoon, en op Hem onze aandacht moeten richten?

"... wie tot God komt, moet geloven dat Hij bestaat en een beloner is voor wie Hem ernstig zoeken." (Heb 11:6)

"... uw geloof, dat zich op God richt ..." (1 Tes 1:8)

Wanneer wij zouden tegenwerpen dat de Schrift toch duidelijk lijkt te spreken over een 'duivel' of 'satan', die ons verleidt tot zonde en bedreigt, zou Hij ons dan niet vragen waarom er nergens in het OT in die zin over hem wordt gesproken? Zouden wij niet verwachten juist bij de openbaring in de eerste vijf boeken van alles wat God deed om mensen te maken, verbonden met hen te sluiten, beloften instructies en wetten te geven, iets zo belangrijks als dit te vinden? Maar we zullen tevergeefs zoeken. Het woord 'duivel' komt er zelfs helemaal niet voor, en met 'satan' wordt in het OT iets geheel anders bedoeld dan met die opvatting overeen zou komen. Staat er niet, juist in verband met het geloof in een dergelijke macht van het kwaad in de heidenwereld, geschreven: "Ik ben de HERE en er is geen ander; buiten Mij is er geen God ... opdat men het wete waar de zon opgaat en waar zij ondergaat, dat er buiten Mij niemand is. Ik ben de HERE en er is geen ander, die het licht formeren en de duisternis schep, die het heil bewerk en het onheil schep; Ik de HERE doe dit alles" (Jes 45:5-7)?

Hoe zou zo'n kwade macht kunnen bestaan? En hoe zou God een deel van het heelal daaraan hebben kunnen overgegeven, terwijl God toch de Almachtige is, Die al wat Hem behaagt in de hemel en op de aarde doet? Immers:

"De HERE heeft zijn troon in de hemel gevestigd, zijn koningschap heerst over alles." (Ps 103:19)
"Hij doet naar zijn wil met het heer van de hemel en de bewoners van de aarde." (Dan 4:35)

En zou het niet ongerijmd zijn dat God een 'duivel' zou gebruiken om mensen te straffen voor zonden, waartoe deze hen zelf heeft verleid? Staat er eigenlijk wel in de Bijbel dat God mensen of hun zielen aan de duivel overgeeft, om hen te straffen in een eeuwig brandend vuur? Neen, maar er staat wel geschreven, dat het oordeel is gegeven aan Christus Jezus, die bij zijn komst zelf de zondaars zal veroordelen en door zijn engelen in de hel – de plaats van vernietiging – zal laten werpen. Hoe rijmt die vernietiging dan met eeuwige pijniging door de duivel?

"... en wees niet bevreesd voor hen, die wel het lichaam doden, maar de ziel niet kunnen doden; wees veeleer bevreesd voor Hem [God], die beide, ziel en lichaam, kan verderven [vernietigen] in de hel." (Mat 10:28)

"De wan is in zijn hand en Hij [Christus] zal zijn dorsvloer geheel zuiveren en zijn graan in de schuur bijeenbrengen, maar het kaf zal Hij [Christus] verbranden met onuitblusbaar vuur." (Mat 3:12)
En wanneer iemand niet bevonden werd geschreven te zijn in het boek van leven, werd hij geworpen in de poel van vuur ... dit is de tweede dood." (Op 20:14,15; 21:8)

Om hen eeuwig te kunnen pijnigen moet de 'duivel' bij hen in het vuur zijn. Hoe kan de apostel Johannes dan zijn geopenbaard, dat de 'duivel' bij het eindoordeel voor straf "werd geworpen in de poel van vuur en zwavel" (Op 20:10)? Daar was hij toch al? Dat is toch zijn thuis? Dus wat is dan zijn straf? En wie pijnigt dan de zondaars als de 'duivel' ergens anders zijn straf uitzit, en nog meer: vernietigd wordt? Andere 'gevallen engelen'? Maar zijn die dan ook niet in het vuur geworpen?

En als God de "engelen die gezondigd hebben" heeft gebonden, in afwachting van het oordeel, hoe kunnen zij dan de 'duivelen' zijn die zich overal bewegen om ons tot zonde te verleiden?

"... door hen in de afgrond te werpen, aan krachten van de duisternis heeft overgegeven om hen tot het oordeel te bewaren." (2 Pet 2:4)

"... voor het oordeel van de grote dag met eeuwige banden onder donkerheid heeft bewaard gehouden." (Judas 6)

Wanneer wij niet opgewassen zouden zijn tegen de macht van de 'duivel', waarom staat er dan geschreven: "Onderwerp u dus aan God, maar bied weerstand aan de duivel, en hij zal van u vluchten" (Jak 4:7)? Hoe zouden wij mensen een bovennatuurlijk wezen weerstand kunnen bieden? En waarom was het dan nodig dat Christus Jezus stierf? Hij kwam immers "opdat Hij door zijn dood hem, die

de macht over de dood had, de duivel, zou onttroon" (Heb 2:14). En wanneer de Here Jezus de 'duivel' onttroond heeft, hoe kan die dan nog steeds macht uitoefenen?

Al zulke vragen schreeuwen om antwoorden, waar we in deze uitgebreide studie naar willen kijken.

Jan Koert Davids

Alle passages uit de NBG'51 Vertaling, tenzij anders vermeld. Ze zijn ontdaan van ouderwets en formeel taalgebruik.

2. Verlossing van zonde

A. Diverse begrippen

Goed en kwaad zijn basisbegrippen in de Bijbel. We spreken vaak over 'Gods goedheid'. In deze studie willen we echter het begrip 'kwaad' nader bekijken. Niet in een uitputtende behandeling, maar aan de hand van een aantal aspecten van dat kwaad.

Kwaad

Wat bedoelen we met 'kwaad'? In principe kunnen dat drie verschillende dingen zijn:

- Dat wat mensen verkeerd doen tegenover God: het overtreden van Zijn voorschriften. Dit hangt direct samen met het begrip 'zonde'.
- Dat wat mensen elkaar aandoen. Op zichzelf is dat een direct gevolg van zonde. En voor de daders valt dit daarom direct onder het vorige punt; maar niet voor de slachtoffers ervan.
- Dat wat ons overkomt door niet-menselijke oorzaken, zoals ziekte, ongelukken of natuurrampen. In onze Bijbels vaak vertaald als 'onheil'.

Van dit onderscheid moeten we ons duidelijk bewust blijven. Want al gebruikt de Schrift daar vaak dezelfde woorden voor, het betekent nog niet dat ze ook hetzelfde zijn, of zelfs maar dat ze dezelfde oorzaak moeten hebben.

Wat we daarbij duidelijk voor ogen moeten houden, is dat wat de gelovige ook mag overkomen, door kwaad van welk van deze drie basisvormen dan ook, het hem alleen overkomt (hem alleen maar kan overkomen) omdat God dat toelaat, dus in elk geval niet verhindert. Vaak vinden we dit beschreven in woorden, die zeggen dat God daarvan de oorzaak is; en in zekere zin is dat ook zo. Het kwaad waar het in die situatie over gaat, heeft dan een duidelijke functie in, bijvoorbeeld, de opvoeding van die gelovige; en in die zin komt het inderdaad 'van God'. Maar we mogen hierbij nooit uit het oog verliezen, dat de werkelijke oorzaak van dat kwaad zelf een andere is. Alles wat God doet, is het bestaan van dat kwaad 'gebruiken' voor Zijn eigen doeleinden, tot uiteindelijk heil van Zijn kinderen (ook al zien die dat op het moment zelf misschien niet meteen als een vorm van zegen). We kijken eerst kort naar de woorden die de Bijbel, in de diverse vertalingen, zoal gebruiken.

In algemene zin gebruiken we het begrip 'kwaad' voor alles dat we als verkeerd beschouwen, zowel gezien vanuit onze eigen beleving, als vanuit Gods gezichtspunt. In het Oude Testament vinden we dit vaak aangeduid met het Hebreeuwse woord *ra*. In het Grieks van de Septuaginta (de Griekse vertaling van het Hebreeuwse Oude Testament) vinden we dat als het bijvoeglijk naamwoord *ponèros* of het zelfstandig naamwoord *ponèria*, dat we later weer tegenkomen in het Grieks van het Nieuwe Testament. In klassiek Grieks heeft *ponèros* een vrij algemene betekenis; het duidt dingen aan die niet door de beugel kunnen, maar ook die nergens goed voor zijn, onbruikbaar, of dingen die problemen veroorzaken, of menselijk lijden. Maar in het Nieuwe Testament moeten we altijd in ons achterhoofd houden, dat het de grondbetekenis heeft van het Hebreeuwse *ra*.

In het Oude Testament vinden we *ra* al meteen in het begin. In het paradijs stonden de 'levensboom' en de 'boom van de kennis van goed (*tov*) en kwaad (*ra*)', die God daar geplant had. Daarvóór wordt verteld dat God telkens zag dat de dingen die Hij gedaan of gemaakt had 'goed' (*tov*) waren, en alles bij elkaar 'zeer goed' (*tov meod*).

De Bijbel vertelt dus meteen al dat God alles goed heeft gemaakt, maar dat Hij het paradijs zo inricht dat de mens in staat is te kiezen tussen dat 'goed' (*tov*) en het daaraan tegenovergestelde

'kwaad' (*ra*). En de mens kiest dan dat 'kwaad'. De eerste mens toont dit door te eten van de boom die hem die kennis geeft, wat hem nadrukkelijk verboden was. De tweede generatie negeert Gods voorschriften nog verder, wat eindigt in moord (in 1 Johannes 3:12 lezen we dan ook dat Kains werken *ponèros* waren). En het eindigt in de zondvloed, omdat God zag 'dat alle mensen op aarde *ra* waren; alles wat ze uitdachten was steeds even *ra*' (Genesis 6:5). De Bijbel presenteert ons dus al van het begin af een voortdurende strijd tussen 'goed' en 'kwaad', tussen *tov* en *ra* – in het Grieks van de Septuaginta: '*kalos*' en '*ponèros*'. Maar de schrijvers van het Nieuwe Testament gebruiken in plaats van *kalos* liever *agathos* om te beschrijven wat 'goed' is naar goddelijke maatstaven, in tegenstelling tot menselijke maatstaven. Het woord voor 'kwaad' blijft echter onveranderlijk *ponèros*. Want daar zijn alleen menselijke maatstaven schuldig aan.

Boosheid en slechtheid

Oudere vertalingen hebben de neiging het woord 'boosheid' te gebruiken voor wat we hierboven hebben aangeduid als 'kwaad'. Dat heeft dus niets te maken met boos worden (waarvoor de oudere vertalingen graag het woord 'toorn' gebruiken). Moderne vertalingen echter hebben een voorkeur voor het woord 'slechtheid' (en 'woede' voor, bijvoorbeeld, Gods toorn). Daar is niets mis mee, zolang we ons er maar van bewust zijn dat 'slechtheid' hier is gedefinieerd naar Gods maatstaven, en niet naar de onze; het is de moderne vertaling van *ra* of *ponèros*.

Onheil, rampspoed

We hebben 'onheil' gedefinieerd als de dingen die ons overkomen, in het bijzonder ziekte, ongelukken en natuurrampen. Maar wanneer we het Hebreeuws bekijken, zien we dat ook dit wordt aangeduid met *ra*. Met andere woorden: het Oude Testament maakt geen onderscheid in aanduiding tussen al deze vormen van 'kwaad'. In het Nieuwe Testament komen we het woord onheil niet tegen, en rampen vinden we alleen bij Jakobus, waar het de vertaling is van een woord dat ook in de Septuaginta meer te maken heeft met Gods oordeel over hen die Zijn voorschriften niet in acht nemen.

Zonde

Zonde is het woord dat de Bijbel gebruikt voor elke daad die voortkomt uit menselijke motieven (lust, begeerte, opstandigheid), en niet in overeenstemming is met Gods geopenbaarde voorschriften. Op enkele plaatsen worden drie verschillende woorden naast elkaar gezet, die drie verschillende nuances geven. In het Hebreeuws zijn dat *avon*, *peshà*, en *chattath*. Oudere vertalingen geven die weer met ongerechtigheid, overtreding en zonde; de Nieuwe Bijbel Vertaling (NBV) spreekt van schuld, misdaad en zonde. Dit geeft al aan dat de vertalers worstelen met de nuanceverschillen. Het eerste duidt echter iets aan van slechtheid of onrecht, en lijkt dus meer te gaan over iemands karakter. Het tweede duidt iets aan van opstand (tegen God), en spreekt wat meer over de daad zelf: het zich niet aan God willen onderwerpen. Het derde duidt in dit verband ook die 'overtredingen' van de voorschriften aan, die wellicht onbewust zijn begaan, of op rituele 'onreinheid', die de mens is overkomen. In dit rijtje van drie lijkt het vooral de functie te hebben van 'alle overige vormen' van schuld. Maar wanneer 'zonde' op zichzelf wordt gebruikt, duidt het gewoonlijk al deze dingen tegelijk aan.

Van de gelijkwaardige Griekse begrippen wijzen we alleen op de vertaling van *avon*. Dat is namelijk *anomia*, wetteloosheid, van *nomos* (wet). De wet is daarin uiteraard Gods Wet, het geheel van Gods voorschriften. Wie 'wetteloos' is, is niet bereid zich te onderwerpen aan Gods voorschriften; en wetteloos betekent in de praktijk daarom feitelijk goddeloos. Die term wetteloos(heid) komt in het Nieuwe Testament enkele tientallen keren voor, en we moeten er dus op bedacht zijn dat die duidt op bewuste opstand tegen God of Zijn voorschriften. Daarmee is het dus een uitgesproken aspect van het kwaad waarover we het in deze studie willen hebben.

Onreinheid

De 'Wet van Mozes' (die natuurlijk Gods Wet is) legt veel nadruk op rituele reinheid. De eis van reinheid blijkt zelfs een van de meest opvallende aspecten te zijn. En onreinheid leidde, ook wanneer die

naar menselijke maatstaven niet verwijtbaar was, altijd tot een vorm van 'schuld', waarvoor de Israëliet in elk geval een schuldoffer diende te brengen. Dat heeft uiteraard een sterk symbolische waarde: alleen wie zich volledig rein van zonde houdt, kan (mag) God benaderen, en 'onwetendheid' is onvoldoende excuus. Het hoeft ons dus ook niet te verbazen dat het begrip 'onreinheid' veelvuldig in deze overdrachtelijke zin wordt gebruikt. Vooral het Nieuwe Testament doet dit met grote nadruk, en een begrip als, bijvoorbeeld, 'onreine geest' is daarom ook geladen met een zware Oudtestamentische lading, die we moeten kennen (en herkennen) willen we de volle Bijbelse betekenis ervan begrijpen en naar waarde kunnen schatten. Tegelijkertijd moeten we ons er echter van bewust zijn, dat de Farizeeën een tweede begrip 'onrein' invoerden, dat we beter kunnen vertalen als 'profaan', niet speciaal aan God gewijd (zie hiervoor de aanhangsels *Het geschreven woord* en *De taal van de Bijbel*).

Gruwel

Het laatste woord dat we bekijken is 'gruwel'. Het Hebreeuws gebruikt hier een tweetal woorden voor, *sheqets* (of *shiqquts*, van dezelfde woordstam) en *toebah*. Het eerste is in de Wet soms verbonden met onreinheid. Het tweede is het meest voorkomende. In de Wet duidt het onder andere al die dingen aan waarop in feite de doodstraf stond, en dat was vooral alles dat te maken had met afgoderij, of het niet 'volgens de voorschriften' dienen van God (wat de Wet feitelijk daaraan gelijkgestelde). Daarnaast is het een soort 'technische term' voor een afgod: Salomo diende 'de gruwel van de Ammonieten' en 'de gruwel van Moab'. In de Septuaginta heeft men beide woorden vertaald met *bdelugma*, dat we in elk van de drie eerste evangeliën uitsluitend tegenkomen in telkens dezelfde aanhaling uit Daniël; maar in de basisbetekenis vinden we het driemaal in Openbaring. Het woord komt in deze vorm buiten het Nieuwe Testament niet voor, maar is verwant aan het wel voorkomende Griekse woord *bdelugmia*, afschuw.

Deze begrippen zullen vanaf nu ons uitgangspunt zijn. We zullen beginnen met de belangrijkste daarvan: zonde; want dat is de oorsprong van veruit het meeste kwaad. En op de een of andere manier is het toch ook het beginpunt van de beide andere vormen van kwaad, in elk geval in zoverre als die de gelovige overkomen.

B. Zonde en verlossing

Toen God de aarde, en de mens daarop, had geschapen keek God “naar alles wat hij had gemaakt en zag dat het zeer goed was” (Gen 1:31). Maar ook ‘zeer goed’ was nog niet volmaakt. God had de mens ‘volmaakt’ kunnen scheppen, maar heeft in plaats daarvan een mens gemaakt die de volmaaktheid moest leren. Hij kreeg een vrije wil, en moest zijn eigen keuze maken: gehoorzaam zijn en God uit eigen vrije wil dienen, of zijn eigen weg gaan. Hij werd in een ‘goede’ omgeving geplaatst, en kreeg daar een taak. Maar hij kreeg ook een gebod, dat hij strikt in acht diende te nemen: niet eten van een bepaalde boom. We weten hoe dat afliep: uitgelokt door de leugen van de slang overtraden de mens en zijn vrouw het gebod – met fatale gevolgen voor henzelf en voor allen die uit hen voortkwamen. God had gezegd dat ze, wanneer ze het gebod zouden overtreden, zouden sterven (Genesis 2:17;3:5). Nu werd dat vonnis van kracht. Weliswaar stierven ze niet ter plekke, maar hun leven zou eindig zijn – hun stervensproces was op dat moment begonnen.

Hoogmoed

Waar ging het nu eigenlijk mis? Zij hadden van God duidelijke instructies ontvangen. Maar zodra er een lager op de ladder staand wezen met een alternatief verhaal kwam, hechtten ze daar geloof aan. In plaats van te zeggen ‘wij hebben onze instructies rechtstreeks van God’, hechtten zij geloof aan de verzekering van dat beest, dat zij, na het eten van de vrucht, ‘als God’ zouden zijn (Genesis 3:5); dus dat ze God niet meer nodig zouden hebben, en voortaan hun eigen lot zouden kunnen bepalen. Dat pakte in de praktijk natuurlijk anders uit, maar het tekent het probleem: menselijke hoogmoed (het idee of de wens hoger, meer, te zijn dan anderen; in dit geval wilden Adam en Eva gelijk zijn aan de engelen – vanuit hetzelfde uitgangspunt: meer zijn dan wat God hen had toebedeeld; zelf te ‘grijpen’ wat God hen voor de toekomst had beloofd). Kijk eens naar de uitleg van dit proces door de apostel Johannes:

De vrouw zag, dat de boom goed was om van te eten, en dat hij een lust was voor de ogen, ja, dat de boom begeerlijk was om daardoor verstandig te worden, en zij nam van zijn vrucht en at. (Gen 3:6, NBG’51)

Al wat in de wereld is: de begeerte van het vlees, de begeerte van de ogen en een hovaardig leven, is niet uit de Vader, maar uit de wereld. (1 Joh 2:16, NBG’51)

Het begint met begeerte en eindigt met ‘een hovaardig leven’, of in modern Nederlands: hoogmoed. En dat is niet ‘uit de Vader’, maar ‘uit de wereld’. Zij volgden hun menselijke gedachten en overleggingen in plaats van vast te blijven houden aan wat ze van God hadden geleerd en dáárop te vertrouwen. Ook in latere generaties blijkt dit steeds weer het probleem te zijn. Wie dit gegeven in zijn achterhoofd houdt, herkent dat voortdurend in alle delen van de Schrift.

Dus samenvattend: toen de mens op de proef werd gesteld, om te zien hoe echt zijn vertrouwen op God was, en hoe hecht zijn relatie met Hem was, faalde hij. De oorzaak was dat hij zelfstandig wilde zijn, niet afhankelijk van God, en zijn eigen weg wilde gaan.

De rol van de slang

In dit verhaal zit een belangrijke en fundamentele les. Maar om die niet te missen is het noodzakelijk ons bewust te zijn van wat hier nu precies gebeurde.

We moeten niet al bij voorbaat Adam en Eva gaan verontschuldigen, door aan te voeren dat ze werden verleid (en dan eigenlijk nog niet eens door die slang, maar door een verborgen macht: ‘de satan’). Dat was het excuus waarmee zij zelf kwamen: Adam probeerde zijn vrouw de schuld te geven (en indirect zelfs God Zelf: ‘de vrouw die u hebt gemaakt om mij ter zijde te staan’ – tegenwoordig

wordt die vaak nog verder doorgetrokken in de opmerking: als de eerste mens al kon zondigen, heeft God hem niet goed gemaakt), en Eva probeerde die schuld vervolgens door te schuiven naar de slang. Maar beiden wisten heel goed wat het gebod was. Eva gaf de slang, nota bene, in eerste instantie het goede antwoord. De rol van de slang was uitsluitend die van een werktuig waarmee ze op de proef werden gesteld. Zonder beproeving zullen slechts weinigen ongehoorzaam zijn, dus dan is gehoorzaamheid geen verdienste. Pas wanneer het aanlokkelijk begint te lijken een andere weg te gaan, blijkt wie trouw is en wie niet. De suggestie van de slang schiep die aanlokkelijkheid en dus de aanleiding. En dat schiep weer het moment waarop ze hun trouw hadden moeten tonen maar faalden. Maar het was hun eigen menselijke denken dat hen deed falen: dat was de werkelijke oorzaak. Verleiding is dus nooit een excuus, en de verleider zelf is niet de werkelijke oorzaak. Die verleiding brengt aan het licht hoe we er voorstaan, maar het is ons denken dat ons aanzet tot de overtreding, en dat is dus wat we moeten overwinnen.

Het Bijbelse woord voor het overtreden van Gods geboden is: zonde. Maar ook de neiging daartoe, wordt aangeduid met dat woord. De kenmerkende gewoonte van Bijbelse taal om te spreken in beelden en vergelijkingen, heeft er daarom toe geleid die neiging voor te stellen als een vijand die je uit alle macht moet bestrijden. Omdat zo'n concretisering het gevaar, en dus de strijd, veel werkelijker maakt. En het symbool van die vijand is de slang. De koperen slang op de paal van Numeri 21 is daarom het symbool voor de zonde van het volk daar en toen. Wanneer we dan aan het eind van de Bijbel lezen dat de slang 1000 jaar 'gebonden' zal zijn (Openbaring 20) betekent dit, dat de zonde in die tijd geen kans krijgt. Maar in al zulke gevallen staat de slang in feite symbool voor dat niet op God gerichte menselijke denken, en niet voor een externe macht ('satan', 'duivel', 'demon') die wij als excuus zouden kunnen gebruiken. Alleen op deze basis kunnen we begrijpen hoe Gods oplossing voor het probleem van de zonde werkt.

De Wet van Mozes

Het Oude Verbond, gesloten met het volk Israël bij de berg in de Sinäi, was gebaseerd op een wet, die we kennen als 'de Wet van Mozes'. Een belangrijk aspect daarvan was het begrip 'reinheid', zowel in de zin van hygiëne als van rituele reinheid. Die eisen van hygiëne, die hun tijd overigens tientallen eeuwen vooruit waren, zorgden voor een 'automatische koppeling' met hun gezondheid. Maar bovenal waren ze een belangrijke les (beeld!) voor die rituele reinheid. De Israëliet moest er zich voortdurend van bewust zijn, dat hij geestelijk rein diende te staan tegenover zijn God. Zelfs zijn gedachten moesten 'in dienst van God' staan, en niet bezig te zijn met afgoden of andere ongeoorloofde praktijken. En als voortdurende herinnering daaraan diende hij zich te houden aan een uitgebreid stelsel van voorschriften voor wassingen, die, naast een eventuele hygiënische, toch vooral een rituele en symbolische betekenis hadden.

Een ander belangrijk aspect van de Wet werd gevormd door de dierenoffers, als 'verzoening' voor overtreding van de Wet. De Israëliet die het offer bracht moest uit zijn eigen bezit een 'volledig gaaf' dier nemen, en dat naar de tabernakel – later de tempel – brengen. Daar moest hij zijn handen op de kop van het dier leggen, en daar met kracht op drukken, als beeld van het overdragen van de last van zijn zonden. Vervolgens moest hij het dier zelf slachten, om aan te geven dat hij eigenlijk zichzelf doodde, omdat hij de dood had verdiend als gevolg van zijn overtreding. Het bloed van het offerdier werd vervolgens rondom het altaar gesprengd, en een deel van het vlees werd op het altaar verbrand. Afhankelijk van de aard van het offer, kon het overige vlees soms worden gegeten door degene die het offer bracht, die daarmee dan, met zijn gezin, een 'vredemaaltijd' hield, als symbool van het feit dat hij weer verzoend was met God, weer vrede met Hem had. Een 'brandoffer' werd echter in zijn geheel verbrand ('verteerd'). Het symboliseerde een volledige toewijding aan God.

Het ware offer

De schrijvers van het Nieuwe Testament laten ons echter zien dat de Wet niet kon verlossen, omdat die geen oplossing bood voor de achterliggende oorzaak: de natuur, de gezindheid, die wij mensen

sinds Adam hebben. De zond- en schuldoffers konden alleen verzoening doen voor onopzettelijke schuld, of bepaalde overtredingen tegenover de naaste, maar nooit in geval van verwijtbare zonde tegenover God. Dieroffers waren eenvoudigweg niet toereikend om een schuldig mens 'vrij te kopen' van de dood. Dat was geen tekortkoming van de Wet. Die was juist bedoeld om aan te tonen dat je er zo niet kwam, en dat er dus een totaal andere oplossing nodig was.

Die oplossing, die God al van het begin af had voorzien(!), is daarom de (vrijwillig aanvaarde) dood van een geheel schuldeloos mens. Dat 'volledig gaaf' zijn van het offerdier onder de Wet was een beeld van dat geheel schuldeloos zijn van het werkelijke 'offer'. En de volledige toewijding van die ene schuldeloze was al afgebeeld in het brandoffer, dat op het altaar volledig door vuur verteerd moest worden. David verwijst in Psalm 69 naar dat brandoffer: "De hartstocht voor uw huis heeft mij verteerd, de smaad van wie u smaadt, is op mij neergekomen" (vs. 10). Het Evangelie van Johannes past dit toe op Jezus (2:17). Hij is dat offer dat kan bewerkstelligen wat die dieroffers onder de Wet niet konden: zondige en tot de dood veroordeelde mensen 'loskopen' van die dood. De berouwvolle(!) zondaar zou zijn zonden, als het ware, kunnen overdragen op dit offer, maar alleen wanneer hij zichzelf, zoals die Israëliet onder de Wet, volledig met dat offer zou vereenzelvigen. Dat vereenzelvigen drukt hij dan uit door als het ware op te zien naar de gekruisigde Jezus, zoals de Israëlieten in de woestijn opzagen naar die koperen slang. Wetende dat wat hij daar ziet eigenlijk zijn eigen, van Adam 'geërfde' zondige menselijke natuur is, overgedragen op Hem.

Die vereenzelving toont hij echter door het aannemen van Jezus' gezindheid. De reinheid onder de Wet was een beeld van die gezindheid, die natuurlijk ook toen al bestond. Wel is de mens nog steeds onvolmaakt en dus zondig, maar de mens die Jezus' gezindheid aanneemt, streeft toch naar die volmaaktheid, en zal daar dan ook steeds verder naartoe groeien. En wat hij dan als het ware nog 'tekort komt' wordt aangevuld door dat offer. Daarmee is die 'gezindheid (bij Paulus soms: 'geest') van Christus' de sleutel tot behoudenis, omdat die ingrijpt op het werkelijke probleem: de menselijke natuur. Die wordt dan gaandeweg steeds verder omgevormd naar dat grote en volmaakte voorbeeld. Dat offer is dus geen 'koop prijs', die intussen al is betaald, zodat de mens zelf verder kan gaan waar hij was gebleven. Het is Gods voorziening voor zijn tekortkomingen, die slechts geldig is op voorwaarde van die vereenzelving, dus dat streven om Jezus zo goed mogelijk – en steeds meer – te evenaren. Daarmee is het de enige, maar tegelijkertijd ook volledige middel voor het overwinnen van die vijand, die ons wordt afgebeeld als die slang, maar die in feite in onszelf zit.

C. Hoogmoed als bron van het kwaad

Uit de latere hoofdstukken in Genesis valt op te maken dat Adam en Eva wel degelijk berouw hadden over hun daad. Maar in hoofdstuk 4 gaat het nog een stap verder: daar vindt de eerste doelbewuste daad van geweld plaats, en de dader toont zich achteraf allerminst berouwvol. De lezer moet zich er hier van bewust zijn, dat het verhaal uiterst beknopt wordt verteld. Veel details zijn weggelaten, en we moeten er dus wel van uitgaan dat wat er wel staat kennelijk alles bevat dat we moeten weten. We vinden hier de beide zoons van Adam en Eva. Zij brengen hun offers, maar dat van Kaïn wordt door God niet geaccepteerd, in tegenstelling tot dat van zijn jongere broer. Het heeft geen zin om te vragen waaruit dat niet geaccepteerd worden dan bleek. En we willen hier nu ook niet ingaan op het waarom ervan, maar liever op de reactie van Kaïn, zoals die blijkt uit wat God tot hem zegt:

“Waarom bent u in woede ontstoken en waarom heeft u uw hoofd laten zakken? Is het niet zo dat u, als u het goede doet, uw hoofd kunt opheffen? Maar als u niet het goede doet, ligt de zonde aan de deur. Naar u gaat zijn begeerte uit, maar ú moet over hem heersen.” (Gen 4:6,7, HSV)

De honger naar macht

We zien hier een duidelijke verwijzing naar de zonde van zijn ouders, waar het begon met het buigen voor de 'hogere kennis' van de slang, terwijl dat dier juist aan hen ondergeschikt had moeten zijn. Zoals bij hen het geval was, zo zal het bij Kaïn zijn: als je niet het goede doet, ligt de zonde aan de deur van je hart.

Maar waarom komt in Kaïn dan het plan op zijn broer, die blijkbaar wel het goede heeft gedaan, uit de weg te ruimen? We doen even een stap terug. Adam had van God de belofte ontvangen, dat hij de gehele aarde onder zijn gezag zou krijgen om daarover te heersen (Genesis 1:28). Maar door zijn overtreding, en het feit dat hij als gevolg daarvan zou sterven, zou dat niet meer gebeuren. Er was echter geen enkele reden waarom zijn zoon die belofte niet alsnog zou erven. Nu heeft Kaïn, de oudste, echter tegen God gezondigd, en ziet ook hij die belofte door zijn vingers glijpen. Hij voorziet niet zonder reden dat zijn jongere broer nu die erfgenaam zal kunnen gaan worden. Om dat te voorkomen, ruimt hij zijn rivaal dan maar uit de weg. Het gaat hem dus om die heerschappij.

Voor Abel komt de rechtvaardige Set in de plaats, maar Kaïn keert God volledig de rug toe. Van daar af zien we de mensheid verdeeld tussen de nakomelingen van Set en die van Kaïn, als vertegenwoordigers van de mens die nog naar Gods voorschriften leeft en zij die bewust gekozen hebben dat niet te doen. God had hen 'het zaad van de vrouw' en 'het zaad van de slang' genoemd (Genesis 3:15). In Genesis 6:1 worden de eersten aangeduid als 'de zonen van God' (NBG'51) en de anderen als 'de mensen'. Van deze laatste groep zien we vervolgens dat zij streven naar heerschappij, en daarbij het gebruik van geweld niet schuwen: 'wanneer God het ons niet geeft, dan nemen we het wel'. Maar we zien daar ook dat mensen uit de eerste groep zich beginnen te vermengen met de tweede, zodat zij vervolgens ook hun praktijken overnemen. Totdat God er ten slotte een eind aan maakt door de zondvloed. De zonde is op aarde zo wijd verbreid, dat alleen Noach – ons voorgesteld als zeer rechtvaardig – en zijn directe nakomelingen de vloed overleven. Alle nakomelingen van Kaïn, en alle nakomelingen van Set die zich daar niet of onvoldoende van los hebben gemaakt, komen om. Na de vloed breidt 'de nieuwe mensheid' zich uit over de aarde. Maar het duurt niet lang voordat de hele situatie weer is als tevoren. Het probleem zit hem dus niet in die ene overtreding; het probleem is de menselijke natuur sinds Adam Gods gebod overtrad.

Streven naar eigen veiligheid

Een detail waar we, als niet-Hebreeuws sprekenden, snel overheen lezen, is: "Kaïn ... ging wonen in het land Nod, ten oosten van Eden ... daarna werd hij de stichter van een stad" (Gen 4:16-17, NBG'51).

Het woord voor stad is hier 'ir', dat is afgeleid van een woordstam die 'angst' aanduidt. Voorts moeten we bedenken, dat de woorden 'stad' en 'dorp' ons gemakkelijk op het verkeerde been kunnen zetten. In de Bijbel is dit geen aanduiding van de omvang daarvan, maar van het al dan niet aanwezig zijn van een muur daaromheen. De 'steden' waar Jozef het graan liet opslaan van de zeven 'vette' jaren (Genesis 41) zijn vermoedelijk 'voorraadsteden' geweest, zoals die welke de Israëlieten later moesten bouwen voor de Farao van de uittocht. Dat waren geen woonsteden, maar ommuurde en verdedigde groepen voorraadschuren. Maar waarom zou je om je woonplaats een muur bouwen? Uiteraard om die te verdedigen tegen vijanden. Het kenmerkt Kaïn dat hij niet vertrouwt op Gods garantie (vs. 15), maar zijn eigen 'veiligheid' regelt.

De volgende keer dat we het woord stad (*ir*) tegenkomen is in Genesis 10 en 11. In hoofdstuk 10 beginnen de mensen rijken te stichten, en als eerste nieuwe machthebber wordt Nimrod genoemd, en zijn stad Rechobot-lr. De mensen vestigen zich in de vlakte van Sinear (ruwweg het huidige Irak), en ontwikkelen daar een nieuwe bouwtechniek: bouwen met gemetselde baksteen in plaats van op elkaar gestapelde natuurstenen (11:3). Dat stelde hen in staat hoge en steile muren om hun steden te bouwen. Opnieuw proberen zij zich dus met geweld meester te maken van de heerschappij over hun medemensen en over de aarde. En de bekroning daarvan moet een toren worden 'die tot in de hemel reikt'. Deze formulering is niet toevallig; ze willen zich meten met God zelf.

Onafhankelijk willen zijn

Vanaf Genesis 11 staat deze streek symbool voor de mens die zijn eigen weg gaat, los van God. We vinden die, zoals gezegd, eerst onder de naam Sinear. Maar vervolgens ook als 'het land van de Chaldeeën', of als 'Babel' en 'Babylon(ië).

De volgende keer dat we het woord 'ir' in Genesis tegenkomen, is in Genesis 18 en 19, waar het gaat over Sodom en de andere 'steden van de vlakte'. Abraham wordt weggeroepen uit 'Ur van de Chaldeeën', om als nomade te leven in Kanaän. Lot, die met hem was meegetrokken, verkiest echter toch de 'veiligheid' van de stad (*ir*) Sodom. Maar als de stad wordt overwonnen, en de bevolking als slaven wordt weggevoerd, dreigt hij weer mee terug te worden genomen naar Sinear (Genesis 14). Wanneer koning Nebukadnezar eeuwen later Jeruzalem heeft veroverd, voert hij alle voorwerpen van de tempel naar Sinear (Daniël 1:2), en de bevolking wordt door 'de Chaldeeën' in ballingschap weggevoerd naar 'Babel' (2 Koningen 25). Door Jesaja belooft God echter dat Hij de Zijnen ooit weer zal loskopen uit Sinear (Jesaja 11:11). En aan het eind van het Oude Testament wordt een symbolische voorstelling van een valse godsdienst weggevoerd terug naar Sinear (Zacharia 5:11). Helemaal aan het eind van het Nieuwe Testament vinden we de afvallige 'christelijke' maatschappij beschreven als 'het grote Babylon'.

Deze ontwikkeling identificeert en illustreert de werkelijke bron van het kwaad in de wereld: de mens die zijn eigen weg wil gaan, los van God. We zien de tegenstelling geïllustreerd in Esau en Jakob. Ondanks al zijn fouten is Jakob een man van goede wil. Hij groeit op tot een voortreffelijk schaapherder, en dat vraagt veel geduld met dieren. Maar Esau is een man van de jacht (net als Nimrod!). Hij kweekt niet met zorg dieren op, maar gaat het veld in en neemt (doodt) wat hij wil hebben.

De ontkenning van Gods almacht

Het gaat hier echter niet alleen maar om de wil eigen baas te zijn, maar om de ontkenning van Gods almacht. De Bijbel omschrijft dat als 'hoogmoed'. De grote Nebukadnezar kreeg van God op dit punt een les te leren. Hij werd vernederd tot het niveau van een dier (Daniël 4), volgens de uitspraak van 'Prediker':

"Wat de mensenkinderen betreft, God wil hen schiften en laten zien, dat zij eigenlijk dieren zijn. Want ... eenzelfde lot treft hen: gelijk dezen sterven, zo sterven genen ... waarbij de mens niets voor heeft boven de dieren." (Pred 3:18,19, NBG'51)

En hij leerde die les:

“Nu roem, verhef en verheerlijk ik, Nebukadnezar, de Koning van de hemel [God], wiens werken alle waarheid en wiens paden recht zijn, en die hen die in hoogmoed wandelen, vermag te vernederen.” (Dan 4:37, NBG'51)

Maar zijn opvolger Belsassar maakte toch weer dezelfde fout (Daniël 5). En hij stierf nog diezelfde nacht. Vooral op hem zal daarom dit spotlied slaan:

“Het is gedaan met die slavendrijver, gedaan met zijn dwingelandij ... Overwinnaar van alle volken, hoe smadelijk lig je daar geveld. Je zei bij jezelf: Ik stijg op naar de hemel, boven Gods sterren plaats ik mijn troon ... ik evenaar de Allerhoogste. Nee! Je daalt af in het dodenrijk, in de allerdiepste put.” (Jes 14:4,12-15)

Vroegere machthebbers zullen hem opwachten in het dodenrijk en zeggen:

“Nu ben jij even zwak als wij, je bent echt een van ons. Je pracht en praal, en de klank van je harpen, ze worden dit dodenrijk binnengebracht. Wormen zijn je bed, maden je deken ... Is dit de man die de aarde deed beven en koninkrijken deed sidderen?” (vzn 10,11,16)

We moeten ons daarbij niet in de war laten brengen door het dichterlijk taalgebruik; dit gaat duidelijk over de menselijke heerser van Babylonië (vers 4), die zelfs 'de god van de Joden' aan zich ondergeschikt achtte. Het is die menselijke hoogmoed, die meent onafhankelijk te kunnen zijn van God, het zelfs tegen God te kunnen opnemen, die de oorsprong is van al het menselijk kwaad. Want dat is de uiteindelijke drijfveer die hem aanzet tot geweld tegen zijn medemens, om zo zijn eigen macht te laten zegevieren. En dat brengt ons tot de conclusie dat de werkelijke vijand die ons verleidt tot zonde en opstand tegen God niet een macht buiten ons is, maar onze eigen menselijke natuur!

D. De strijd tegen verleiding tot zonde

Verzoeking of beproeving is een van die begrippen waarover veel meningen bestaan, maar helaas te vaak zonder voldoende vaste Bijbelse basis. Vooral hier moeten we zorgvuldig nagaan wat onze uitgangspunten zijn, en ons begrip zorgvuldig, stap voor stap, opbouwen. En dan moeten we goed voor ogen houden, dat de kern van 'verzoeking' niet ligt in een bewuste verleiding tot overtreding, maar in de strijd tegen onze ingeboren menselijke neiging onze eigen weg te willen gaan in plaats van die van God (vaak aangegeven als toegeven aan de begeerten van het vlees).

Het thema

God verlangt van ons dat wij Hem uit eigen vrije wil dienen en gehoorzamen. En 'zonde' is de Bijbelse term voor ongehoorzaamheid, voor het stellen van eigen wensen of belangen boven die van God. Zonde komt dus voort uit verkeerde prioriteiten. Onvermijdelijk komen we daarom van tijd tot tijd in situaties waarin we keuzes moeten maken: Hem trouw blijven, of onze eigen weg gaan. En we tonen onze trouw in die keuze. Wie zondigt, stelt eigen voorkeuren boven die van God. Bij elke keuze tussen 'goed' en 'kwaad' gaat het dus om een keuze tussen 'wat wil ik graag' en 'wat wil God van mij'. Het hoogste stadium van gehoorzaamheid bereiken we, wanneer we een gezindheid hebben waarin we niet eens meer zeggen: 'Ik doe dit ondanks het feit dat ik zelf liever iets anders zou doen', maar: 'Ik wil dit zelf omdat dit is wat God wil'. Dan is er geen belangenstrijd meer, en hoeft er dus geen keuze meer gemaakt te worden. Dat is de houding die David beschreef in een psalm: "Ik heb lust om uw wil te doen, mijn God, uw wet is in mijn binnenste" (Ps 40:9, NBG'51). En de schrijver aan de Hebreëen vertelt dat dit volledig is vervuld in Christus (Hebreëen 10).

De praktijk

Trouw kan alleen blijken in de praktijk. Een voorbeeld: ik ben op een terrein waar brandbaar materiaal ligt, en waar een streng rookverbod geldt. Houd ik mij daaraan? Of denk ik: 'het zal zo'n vaart niet lopen; in een veilig hoekje, waar niemand me ziet, kan ik wel even een sigaretje opsteken?' Voor mij is dat geen dilemma, want ik rook niet. Ben ik dan gehoorzaam aan de voorschriften? Misschien wel, maar dat blijkt hier niet; ook zonder rookverbod zou ik daar niet roken. Mijn collega rookt wel; maar niet daar. Dat kan hij ook niet, want de poortbewaking heeft bij binnenkomst zijn rookwaar ingenomen (totdat hij er weer uit gaat). Is hij dan gehoorzaam aan de voorschriften? Misschien wel, maar ook voor hem blijkt dat hier niet; hij kan niet anders. Die gehoorzaamheid blijkt dus pas wanneer je (1) die alternatieve keuzemogelijkheid wel hebt, (2) een menselijk verlangen hebt naar dat wat verboden is (zoals mijn collega), en (3) het toch niet doet. En daarom komen we van tijd tot tijd in situaties terecht waarin we zulke keuzes moeten maken. Alleen dan kunnen we tonen of het ons ernst is met onze gehoorzaamheid.

Beproeving als middel tot geloofsopbouw

Ook in ons geloofsleven wordt op zulke momenten dus onze gehoorzaamheid, trouw aan God, getest. Toch moeten we dat niet in de eerste plaats zien als tests, want het zijn vooral elementen van ons 'leerprogramma'. We moeten altijd leren van de uitkomst van een test. Als we het goed doen, bouwt het ons zelfvertrouwen op: gaandeweg wordt gehoorzaam zijn vanzelfsprekender, en kunnen we ook moeilijkere keuzes aan. En het leert tegelijkertijd ook dat we op God kunnen vertrouwen. De Schrift noemt dat: standvastigheid (de tweede helft van Hebreëen 10, gaat dan ook daarover!). En als het niet goed gaat moeten we ook daar van leren: wat ging er nu precies mis, en waarom? Zo voeden we toch ook kinderen, of leerlingen, op? Het begint met ze kleine verantwoordelijkheden te geven, en die geleidelijk aan moeilijker te maken. Plichtsgetrouwe taakvervulling moet een routine worden. Je geeft ze opdrachten en kijkt hoe goed – of hoe slecht – ze die vervullen. Zo nodig bespreek je dat na afloop, om duidelijk te maken wat er misschien niet goed was, of anders wat er nog beter kon, zodat ze de volgende keer tot een (nog) beter resultaat kunnen komen.

De schrijver van de brief aan de Hebreëen heeft het daar ook over, en benadrukt dat we daar zelfs blij mee moeten zijn. Wanneer God niet zo met ons zou omgaan, waren we niet Zijn kinderen, Zijn leerlingen (Hebreëen 12:5-8). Dus beklaag u niet over wat u in het leven 'overkomt'. Roep niet: 'waarom laat God toch toe dat dit mij overkomt'. Het is deel van uw opvoeding en opleiding: taken, proefsituaties en tests zijn daar altijd een onlosmakelijk onderdeel van. U zou u pas zorgen moeten gaan maken wanneer ze er niet waren. Maar soms bekruipt u misschien toch de gedachte: kan het dan in elk geval niet een beetje minder? Anderen lijken het soms veel minder moeilijk te hebben. Misschien wel, ja. Maar misschien bent u wel uitgekozen voor een 'eliteopleiding'. Dat zou u dan niet als straf moeten zien, maar als een voorrecht (ja, ik besef ook heus wel dat u dat niet meteen zo ervaart wanneer het je overkomt!). In de woorden van Jakobus:

"Het moet u tot grote blijdschap stemmen, broeders en zusters, als u allerlei beproevingen ondergaat ... dat leidt tot standvastigheid. Als die standvastigheid ook daadwerkelijk blijkt, zult u volmaakt en volkomen zijn, zonder enige tekortkoming." (Jak 1:2-4)

In het leger krijgen commando's ook een veel zwaardere opleiding dan gewone soldaten, en ze zijn er trots op! Wat Jakobus hier vertelt, is dat wij het absoluut niet voor minder kunnen doen! Beproeving is dus een onmisbaar deel van onze opleiding. Maar brengt God dan mensen 'in verzoeking'? Nee, 'verzoeking' komt voort uit onze eigen 'begeerten'. Al wat God doet, is toelaten dat wij in situaties komen waar we voor zulke keuzes worden blootgesteld, als deel van onze opleiding. Waarbij Hij trouw is, en niet toelaat dat wij boven onze krachten worden beproefd; Hij geeft mét de beproeving ook de uitweg, zodat wij die kunnen doorstaan (1 Korintiërs 10:13).

Het 'lesboek'

Naast persoonlijke ervaring hebben we echter ook nog de Bijbel, met daarin talloze voorbeelden van mensen die keuzes maakten, goede of verkeerde. Die staan daar niet zomaar, maar om van te leren. Als het een verkeerde was, waar ging het dan precies mis? En als het een goede was, hoe kwamen ze daar dan toe? Wat leren wij daar van? Steeds weer zien we dan, dat een goede keuze in een moeilijke situatie niet uit de lucht kwam vallen. Daar ging een leven aan vooraf van leren en zorgvuldigheid, ook in schijnbaar onbelangrijke kwesties. Dat schept een routine, die het een mens mogelijk maakt om ook in een moeilijke en kritieke situatie zonder aarzelen de juiste keuze te maken. Omgekeerd zien we dat mensen die onder druk de verkeerde keuze maken, al eerder, in kleinere en schijnbaar onbelangrijke zaken, gewend waren het minder nauw te nemen, of meer vrijheid te geven aan hun eigen voorkeuren. En dat moet ons aan het denken zetten. We zagen al eerder dat zonde voortkomt uit hoogmoed, het niet bereid zijn God als Meerdere te erkennen, Zijn voorschriften negeren ten behoeve van de eigen wensen. Dat is die strijd tussen gehoorzaamheid en eigen voorkeuren. Als we dan de lange lijst van uitglijders (of regelrecht falen) in de Bijbel bekijken, zien we hoe dun de scheidslijn daartussen is. En hoe gevaarlijk het daarom is om 'het niet zo nauw nemen in gevallen waar het er niet zo toe lijkt te doen'. Het blijkt er altijd toe te doen.

Het eten van de vrucht van de boom in de hof was niet zo maar een onschuldige overtreding; dat was opstand tegen God. Maar het was de mens zelf die faalde. De slang die de suggestie aandroeg sprak alleen maar een sluimerend in de mens aanwezige neiging tot onafhankelijkheid aan. Die slang hoorde daar echter om te beginnen al niet te zijn. De mens en zijn vrouw hadden de strikte opdracht om te hof te bewaken (Genesis 2:15). Dat beest had daar niets te zoeken, dus dat hadden ze buiten de poort moeten houden. Het lijkt er daarom op dat de zonde begon met een schijnbaar onbelangrijke verwaarlozing van de 'voorschriften'.

De tegenstander

De Bijbel spreekt heel veel in beeldtaal, en in dit geval zelfs heel krachtige. Die keuze tussen goed en kwaad wordt voorgesteld als een strijd tegen een gevaarlijke en listige tegenstander. Een strijd op leven en dood, want op zonde stond (zonder Christus!) de doodstraf. In werkelijkheid zijn wijzelf

echter die tegenstander, althans ons menselijk karakter met zijn verlangens en voorkeuren. Zoals Jeremia het formuleert: "Arglistig is het hart boven alles, ja, verderfelijk is het; wie kan het kennen?" (Jer 17:9, NBG'51).

Om ons de harde realiteit van die strijd goed te doen beseffen, stelt de Schrift die tegenstander echter voor als een ander, een vijand buiten onszelf waarmee wij in een dodelijk gevecht zijn verwickeld. In het geval van Kaïn was er in feite geen slang in het spel; het ging om Kaïns eigen hart dat 'arglistig en verderfelijk' was. Toch wordt hier het beeld van een verleider (die slang) gebruikt, om het besef van die strijd reëler, meer concreet, te maken. En dat geldt dus ook voor ons, nu. Maar dan moeten we niet de fout maken dat beeld op te vatten als de werkelijkheid, om dat vervolgens te gebruiken als excuus voor het eigen falen: 'Dat was ik niet, dat was die verleider'. Feitelijk zeggen we dan zelfs dat het eigenlijk Gods schuld is, omdat die ons daartegen had horen te beschermen en daarin dan tekort zou zijn geschoten. Dat was wat Adam en Eva probeerden:

"De vrouw die U hebt gemaakt om mij ter zijde te staan, heeft mij vruchten van de boom gegeven en toen heb ik ervan gegeten."

"De slang heeft me misleid en toen heb ik ervan gegeten." (Gen 3:12,13)

Maar daar komen ze niet mee weg. En wij ook niet! We moeten niet proberen iets of iemand buiten onszelf verantwoordelijk te maken voor ons eigen falen. Wijzelf zijn daar verantwoordelijk voor, en de oorzaak ligt uitsluitend dáár. Dat gold toen voor Adam en Eva, en dat ligt voor ons niet anders.

E. De oude mens

De Schrift is een 'lesboek' bij het leven, dat ons alles vertelt wat we weten moeten om een 'kind van God' te worden. De eerste elf hoofdstukken gaan met een sneltreinvaart door de wereldgeschiedenis. Maar het is geen geschiedschrijving, ze geven de grondprincipes – het hoe en waarom – van onze opvoeding als kind van God. Ze tonen dat de zonde voortkwam uit de wil van de mens, om zijn eigen baas te zijn, niet ondergeschikt aan God; in Genesis 3 probeert hij zelfs aan God gelijk te worden. Die wil tot onafhankelijkheid is sindsdien in de mens ingeboren. We geven die door van geslacht op geslacht. Kijk maar naar kinderen: het 'ik eerst' zit daar van nature in, en zonder goede opvoeding zou dat ook zo blijven. En zo werkt ook onze opvoeding tot kind van God. Maar de eisen die God aan ons stelt, gaan veel verder dan die welke wij aan onze kinderen stellen. Dus om een aanvaardbaar kind van God te worden, is een aanzienlijk verdergaande opvoeding nodig. En daar is dan ook veel meer inbreng van onszelf bij nodig; wij zijn volwassen en moeten ons laten opvoeden.

Kinderen van ...

Genesis geeft ons de basis. Adam en Eva doen die greep naar zelfstandigheid, en moeten daar voor boeten. Maar ze worden niet volledig verworpen; God biedt hen een uitweg (die blijkt dan te lopen via een offerritueel), en ze tonen zich berouwvol. In de volgende generatie gaat het een stap verder. Hun jongste zoon is gehoorzaam aan God en brengt het offer naar Zijn wil. De oudste brengt zijn offer niet naar Gods wil. Wanneer hij daar op wordt aangesproken, en vervolgens vreest dat hij zijn positie wel eens zou kunnen kwijtraken aan zijn jongere broer, ruimt hij die dan maar uit de weg.

Op een dag is Jezus in debat met de Joodse leiders. Hijzelf, zegt Hij, handelt naar wat Hij heeft geleerd van zijn Vader, maar zij handelen naar wat zij hebben geleerd van hun vader. Als ze dan aanvoeren dat hun vader Abraham is, zegt Hij: "Als u echt kinderen van Abraham bent, zou u moeten doen wat Abraham deed" (Joh 8:39). Maar dat doen ze niet, en dus zijn ze geen 'kinderen van Abraham'. Biologisch uiteraard wel, maar vanuit Gods oogpunt niet, want ze leven daar niet naar. En daarom zegt Hij:

"Uw vader is de duivel ... Hij is vanaf het begin een moordenaar geweest. ... Wanneer hij liegt, spreekt hij zoals hij is: een aartsleugenaar, de vader van de leugen." (Joh 8:44)

Dat woord 'moordenaar' geeft aan dat Hij Kaïn in gedachte heeft. Velen menen dat Jezus met 'leugenaar' en 'de vader van de leugen' verwijst naar de slang, die met zijn listige leugen Adam en Eva wist te verleiden. Het probleem daarbij is, dat Jezus 'de duivel' dan eerst Kaïn laat zijn en vervolgens de slang. De slang was geen moordenaar, Kaïn wel. Kaïn was ook de eerste in de Schrift vermelde mens die een leugenaar was, want hij ontkende dat hij wist waar de door hem vermoorde Abel was, en daarmee dat hij hem gedood had. Dit sluit dus weer volledig aan op wat we hiervoor hebben gezien, dat 'de kinderen van de mensen', mensen zijn met de gezindheid van Kaïn, wier leven een leugen is, of ze nu wel of niet moorddadig zijn.

Keuzes maken

Genesis 4 toont ons twee van elkaar verschillende mensen: de rechtvaardige Abel en de onrechtvaardige Kaïn. Maar een mens wordt niet rechtvaardig geboren. Gods opvoeding moet hem dat maken, en daarvoor moet hij bereid zijn zich te laten opvoeden.

Dat toont Genesis ons in Jakob en Esau. Esau ging zijn eigen weg, terwijl Jakob zich liet opvoeden in Gods wegen; maar het kostte een mensenleven voordat zijn opleiding voltooid was. Hij moest een zware leerschool doorlopen, waarin hij veel moest leren, of juist afleren. Maar voor God was hij toch bruikbaar materiaal, in tegenstelling tot Esau. De brief aan de Hebreeën zegt daarom:

“Zorg ervoor dat niemand zich de genade van God laat ontgaan ... en dat niemand ... het heilige zozeer minacht als Esau, die voor één enkel bord eten zijn eerstgeboorterecht verkocht.” (Heb 12:15,16)

De Bijbel geeft regelmatig zulke tegenstellingen, om ons te helpen in het leven de goede keuzes te maken. Dat is dan altijd weer die keuze tussen onze natuurlijke neiging, voortkomend uit onze menselijke natuur, en ons besef dat ons vertelt dat God het anders wil. Ook de mensen die die goede keuzes maken zijn soms verre van volmaakt, maar ze hebben op het kritieke moment wel de gezindheid om juist die keuze te maken en niet de andere. Of, wanneer ze toch de verkeerde keuze maken, beseffen ze dat en leren ze daarvan. Na zijn zonde met Batseba schrijft David:

“Tegen U [God], U alleen, heb ik gezondigd, en gedaan wat kwaad is in uw ogen ... zie, in ongerechtigheid ben ik geboren, in zonde heeft mijn moeder mij ontvangen.” (Ps 51:6,7)

Het ging in wezen niet om zijn misdaad tegen Uria, maar om zijn keuze voor zijn natuurlijke, ingeboren neiging en tegen Gods geboden, en dat erkent hij. Juist daarin toont hij zich een 'kind van God'. Het is een levenslange strijd dat te leren, maar die begint met het besef dat we keuzes moeten maken, en met de bereidheid te leren, ook wanneer we het niet altijd goed doen.

Ook bij Paulus zien we die strijd. Tot zijn wanhoop stelt hij vast, dat hij Gods wil wel kent, en zelfs van harte wil doen, maar dat hij als mens toch voortdurend moet strijden tegen een ingeboren neiging de andere kant uit te gaan:

“Ik besef dat in mij, in mijn eigen natuur, het goede niet aanwezig is. Ik wil het goede wel, maar het goede doen kan ik niet. Wat ik verlang te doen, het goede, laat ik na; wat ik wil vermijden, het kwade, dat doe ik ... Innerlijk stem ik vol vreugde in met de wet van God, maar in alles wat ik doe zie ik die andere wet. Hij voert strijd tegen de wet waarmee ik met mijn verstand instem en maakt van mij een gevangene van de wet van de zonde, die in mij leeft ... Met mijn verstand onderwerp ik mij aan de wet van God, maar door mijn natuur onderwerp ik mij aan de wet van de zonde.”

De enige uitweg hieruit, zegt hij dan, loopt via Christus:

“Wie zal mij, ongelukkig mens, redden uit dit bestaan dat beheerst wordt door de dood? God zij gedankt, door Jezus Christus, onze Heer.” (Rom 7:18-26)

Een nieuwe mens worden

De werkelijke vijand die ons in de weg staat, wanneer wij een kind van God willen worden, en die we daarom met alle macht moeten bestrijden, is dus onze eigen ingeboren menselijke natuur. Als 'natuurlijk' mens gaan we die strijd echter niet winnen; maar hoe dan wel? In zijn gesprek met Nikodemus gebruikt Jezus een heel karakteristiek beeld voor het antwoord: je moet een totaal ander mens worden, een mens die zich richt op God en niet op zijn menselijke begeerten. En dat noemt Hij: wedergeboren worden. Helaas is voor veel christenen 'wedergeboorte' iets dat God over je uitstort, maar volgens de Schrift moet het initiatief bij onszelf liggen. God (en Christus) helpt ons, maar wij zijn het die aan het werk moeten, want vanzelf gaat het niet. Dat beeld van een 'oude' mens, die moet sterven, en een 'nieuwe' mens, die daarvoor in de plaats moet komen, beheerst de boodschap van het evangelie. Christus zelf spreekt van 'je kruis opnemen', dat is: op weg gaan naar de plaats van de voltrekking van je doodvonnis:

“Wie mijn volgeling wil zijn, moet zichzelf verloochenen, zijn kruis op zich nemen en zo achter mij aan komen.” (Mar 8:34)

Hij spreekt hier niet over sterven voor het geloof, maar over het sterven van die 'oude mens'. Bij Lucas lezen we daarom: "moet ... dagelijks zijn kruis op zich nemen" (Luc 9:23). Sterven doen we maar één keer, maar die oude mens verloochenen moet elke dag opnieuw. Paulus neemt dat beeld weer op wanneer hij zegt: "Met Christus ben ik gekruisigd: ikzelf leef niet meer, maar Christus leeft in mij" (Gal 2:20). Dat is het doel, dat Christus in ons leeft, 'in ons gestalte krijgt', zoals hij in 4:19 zegt. En het symbool van het sterven van die oude mens is de doop in Christus (die Paulus' lezers als volwassenen bewust hebben ondergaan):

"Weet u niet dat wij die gedoopt zijn in Christus Jezus, zijn gedoopt [ondergedompeld] in zijn dood? We zijn door de doop in zijn dood met hem begraven om, zoals Christus door de macht van de Vader uit de dood is opgewekt, een nieuw leven te leiden ... Immers, we weten dat ons oude bestaan met hem gekruisigd is omdat er een einde moest komen aan ons zondige leven." (Rom 6:3-6)

De doop is dus een beeld van dat 'medegekruisigd' worden.

Ergens anders spreekt Paulus over het wegdoen van die oude mens als het uittrekken van een oud kledingstuk en het aandoen van een nieuw:

"(doe je oude gewoonten weg) ... daar u de oude mens met zijn praktijken afgelegd, en de nieuwe aangedaan hebt, die vernieuwd wordt tot volle kennis naar het beeld van zijn Schepper ... doe dan aan ... innerlijke ontferming, goedheid, nederigheid, zachtmoedigheid en geduld." (Kol 3:9,10,12)

En in zijn brief aan Efeze:

"(Dit is de waarheid in Jezus) dat u, wat uw vroegere wandel betreft, de oude mens aflegt, die ten verderve [naar de vernietiging] gaat, naar zijn misleidende begeerten, dat u verjongd wordt door de geest van uw denken, en de nieuwe mens aandoet, die naar de wil van God geschapen is in waarachtige gerechtigheid en heiligheid." (Efez 4:22-24, NBG'51)

Conclusie

De conclusie moet dus zijn dat de 'vijand' die we met al onze inzet moeten bestrijden, onze eigen, aangeboren menselijke natuur is. Zolang we een 'natuurlijk' mens zijn, zijn we niet meer dan een veredelde diersoort. Een kind van God worden we alleen wanneer we die 'oude mens' afleggen en een geheel 'nieuwe mens' worden. Een mens die niet langer 'zaad van de slang', een 'zoon van Kain' is, maar een zoon van God en navolger van Christus. Of, in een ander beeld: die oude mens in ons moeten we laten sterven, die moeten we kruisigen, en Christus moet in ons gaan leven.

F. Verantwoordelijkheid

Een van Gods basisprincipes bij zijn oordeel over de mens, is dat Hij de mens zelf verantwoordelijk houdt voor wat hij doet en voor de keuzes die hij maakt. Dit is duidelijk te zien bij de allereerste zonde, die van Adam en Eva in de Hof. Als God hen daarvoor ter verantwoording roept, beginnen ze met de schuld af te schuiven op anderen: Adam op Eva, en Eva zelf weer op de slang (Gen 3:12,13):

“De vrouw die u hebt gemaakt om mij ter zijde te staan, heeft mij vruchten van de boom gegeven en toen heb ik ervan gegeten.”

“De slang heeft me misleid en toen heb ik ervan gegeten.”

Maar God houdt zowel Adam als Eva persoonlijk verantwoordelijk (3:16-19):

Tot Eva: “Je zwangerschap maak ik tot een zware last, zwoegen zul je als je baart. Je zult je man begeren, en hij zal over je heersen.”

Tot Adam: “Je hebt geluisterd naar je vrouw, gegeten van de boom die ik je had verboden ... Zweten zul je voor je brood, totdat je terugkeert tot de aarde, waaruit je bent genomen: stof ben je, tot stof keer je terug.”

Wat vertelt dit ons?

In de allereerste plaats, dat het feit dat de suggestie om van de boom te eten is aangereikt door een buitenstaander, ze niet ontslaat van hun eigen verantwoordelijkheid. Ze kenden het gebod, maar hebben zich daar niet aan gehouden. Weliswaar wordt die buitenstaander zelf ook gestraft, maar dat doet niets af aan hun eigen schuld.

Dan de slang. In de commentaarserie ‘Korte Verklaring der Heilige Schrift’, een zeer conservatief opgezette commentaar, zegt de commentator van Genesis:

‘Deze figuur [de slang] wordt geïntroduceerd als “het schranderste van alle dieren van het veld, die God, de HEERE, gemaakt had”. Daarmee wordt duidelijk gezegd dat de slang tot de “dieren” behoorde; en elke poging zoals er in de loop der tijden zoveel zijn gedaan, om deze slang niet als een dier te beschouwen moet hierop onherroepelijk afstuiten.’

Dat hij vervolgens vier bladzijden verder probeert toch weer onder zijn eigen conclusie uit te komen, laat ik hier nu even rusten.

De conclusies die we hier uit kunnen trekken zijn duidelijk:

De verantwoordelijkheid van de overtreders was duidelijk aangegeven, en de verantwoordelijkheid voor de overtreding ligt, wat henzelf betreft, uitsluitend bij hen.

De exacte achtergrond van de verleider, en zijn motieven, worden ons niet verteld en zijn voor ons dus kennelijk niet van belang.

De sleutel ligt bij de mens zelf en niet bij die ‘buitenstaander’. Die verleider kan dus nooit worden gebruikt als excuus voor de overtreding.

Het bredere kader

Hiermee kunnen we dan nu naar het bredere kader kijken. God wil dat de mens Hem uit eigen vrije wil dient. Maar dat heeft alleen waarde wanneer die mens ook de reële mogelijkheid heeft dat na te laten. En hij kan zijn trouw aan God alleen bewijzen wanneer hij het ook nog doet wanneer de alternatieve keus aantrekkelijk is. Dit betekent dat de mens in zijn leven te maken krijgt met beproevingen, waarin hij moet tonen wat hij waard is. Aan het eind van zijn leven volgt dan een oordeel, waarbij zijn trouw aan God de maatstaf is.

Een grondprincipe in de Bijbel is dat ons alles wordt verteld dat we moeten weten. Dit betekent omgekeerd dat we wat ons niet verteld wordt blijkbaar ook niet hoeven te weten. Wanneer het voor ons van belang zou zijn om te weten dat er ergens op de achtergrond een grote verleider zou zijn, die mensen op arglistige wijze het verkeerde wil laten doen, zou ons dat nadrukkelijk verteld worden. Maar daar lezen we in deze geschiedenis van Adam en Eva niets over. Eigenlijk gaf die commentator op Genesis dat al aan. Want even verderop zegt hij toch: "Worden wij dan niet gedrongen tot het vermoeden dat achter dit dier zich een geestelijke macht verbergt?" Dit is kenmerkend voor de opvatting van velen. En de gedachte daarachter is duidelijk: we willen, ondanks de duidelijke aanwijzingen voor het tegendeel, toch ten minste een deel van de schuld ergens anders leggen. Ons begrip van de Bijbel moet echter niet gebaseerd zijn op vermoedens maar op duidelijke Bijbelse uitspraken. Nogmaals: als we voor een goed begrip van deze passage dat van die achterliggende geestelijke macht zouden moeten weten, zou ons dat duidelijk worden verteld. Maar die duidelijke uitspraak vinden we niet, en dus doet dat aspect – waar of niet waar – hier niet ter zake. Want het gaat hier uitsluitend om de eigen verantwoordelijkheid van de mens die hij niet kan afwentelen op een andere partij, hoezeer Adam en Eva dat ook probeerden. Jakobus zegt daarover: "Iedereen komt in verleiding door zijn eigen begeerte, die hem lokt en meesleept" (Jak 1:14).

Saul en David

Als Samuël Saul tot koning zalft, vindt die zichzelf het koningschap niet waardig. Als Samuël hem wil voorstellen aan het volk verschuilt Saul zich (1 Samuël 10:22). Hij begint zijn koningschap toch met veel enthousiasme en ijver voor God. Maar dan maakt hij fouten, ernstige fouten. Gaandeweg begint hij zich te koesteren in zijn macht. Wanneer David bij hem in dienst komt, is die aanvankelijk zijn favoriet. Maar wanneer hij begint te beseffen dat David bestemd is zijn plaats in te nemen, slaat dat om in een ziekelijke haat, en probeert hij bij herhaling hem te doden. Uiteindelijk komt Saul op ellendige wijze om, ondanks zijn pogingen – buiten God om – zijn kansen in de strijd tegen de Filistijnen te vergroten. Hij faalt in de beproeving.

David is uit heel ander hout gesneden. Hij koestert onder alle omstandigheden zijn relatie met God, en probeert daarnaar te leven. Hij weet dat hij de volgende koning zal zijn, maar tot tweemaal toe spaart hij Sauls leven. Velen zouden daar geredeneerd hebben: God heeft Saul veroordeeld en hem nu in je macht gegeven; dit is Gods wil. Zijn manschappen redeneren ook inderdaad zo. Maar David ziet in dat God hem niet de opdracht tot doden heeft gegeven, en weigert de zaak van die kant te bekijken. Hij is geduldig, en gaat ervan uit dat God Saul wel zal laten omkomen wanneer de tijd echt daar is. Maar wanneer David eenmaal koning is, wordt de verleiding om de vrouw van zijn naaste te grijpen toch te groot. Hij heeft duidelijk een zwak voor vrouwen, en dat breekt hem op. En wanneer het dreigt uit te komen, besluit hij haar man Uria uit de weg te laten ruimen, op dezelfde manier als Saul dat aanvankelijk bij hemzelf probeerde: door hem te laten omkomen in de strijd. Maar wanneer de profeet Natan hem daar op wijst, reageert hij heel anders dan Saul. Hij erkent zijn zonde, toont berouw en smeekt God om genade. Die genade ontvangt hij, maar dat ontslaat hem niet van zijn verantwoordelijkheid:

"Toen zei Natan: 'De HEER vergeeft u die zonde, u zult niet sterven. Maar omdat u de vijanden van de HEER aanleiding hebt gegeven tot laster, moet wel uw pasgeboren zoon sterven.'" (2 Sam 12:13,14)

Het is dus niet alleen zijn eigen reputatie die hierdoor heeft geleden, maar ook Gods 'reputatie', Gods naam, en dat is ernstig. Gedurende de rest van zijn leven heeft hij eindeloze problemen met verschillende van zijn eigen zonen, waarvan er een zijn eigen zuster verkracht en twee andere een staatsgreep plegen. Ook raakt hij in conflict met zijn legeroverste Joab, die hij als medeplichtige had gebruikt in het uit de weg ruimen van Uria. In geen van deze gevallen kan hij krachtdadig genoeg optreden, omdat zijn handen zijn gebonden door zijn eigen zonde. De gevolgen daarvan reiken dus veel verder dan hem zelf; en daar wordt hij door God niet van gevrijwaard!

Salomo

Davids zoon Salomo begint eveneens goed, maar ook hij raakt – ondanks zijn spreekwoordelijke wijsheid – geleidelijk uit het rechte spoor. Zijn praalzucht als oosters vorst wint het op den duur van zijn verplichtingen tegenover Gods Wet. Hij importeert scheepsladingen goud, om voor God de prachtigste tempel van de wereld te bouwen; maar als die af is gebruikt hij bijna tweemaal zoveel tijd aan de bouw van zijn eigen paleis. Aan het begin van zijn regering wordt trots verteld, dat hij alleen niet-Israëlieten verplicht tot herendienst; maar na zijn dood komt een afvaardiging van het volk zijn zoon vragen te mogen worden ontheven van de zware herendienst, waar zij intussen zelf aan zijn onderworpen. Maar het ergste van alles: hij zoekt aanzien in zijn wereld met een enorm aantal 'vrouwen', waarvan vele buitenlandse. Die verleiden hem tot het bouwen van heiligdommen voor hun eigen buitenlandse goden, en die vrouwen verleiden vervolgens ook hemzelf tot afgoderij. Iets waar de Wet met nadruk voor gewaarschuwd had (Deuteronomium 17:17). De gevolgen laten zich dan ook niet uitwissen. Na zijn dood raakt het rijk gesplitst door de kwestie van de herendienst. Dat leidt ertoe dat er in het noordelijke rijk een aanstootgevende eredienst wordt ingesteld, die is gebleven tot het einde. Dus opnieuw: De gevolgen van iemands handelen laten zich vaak niet meer ongedaan maken. En daar blijft die persoon voor verantwoordelijk, dat kan hij niet afwentelen op het excuus: 'ik werd verleid'.

Rudolf Rijkeboer

Alle passages uit de Nieuwe Bijbel Vertaling, tenzij anders vermeld.

Aanhangsels

A. De oorzaak van de zonde

Op zoek naar een antwoord op een belangrijke vraag

Sommigen zijn van mening dat het geloof in de begintijd (zeg maar van Abraham) vrij primitief was, en dat dit zich in de loop van de tijd steeds meer ontwikkelde, al of niet door Gods openbaring. Dat zou het geval zijn met het Godsbegrip, maar ook met het kwaad. Vooral in of na de ballingschap zou een grote verandering in het denken hebben plaatsgevonden.

Dat laatste is zeker het geval. Niet door een ontwikkeling van het door God geopenbaarde geloof, maar door de invloed van heidense opvattingen over goed en kwaad.

Maar is het aannemelijk dat in de Bijbel bij de naam genoemde gelovigen zo'n primitief geloof hadden? In het Nieuwe Testament zegt Jezus van Abraham, dat God hem de komst van de Messias had geopenbaard (Johannes 8:56), en ook geloofde hij in de opstanding (Hebreeën 11:18). Van David wordt gezegd dat hij een profeet was, iemand die het woord van God bekendmaakte (Handelingen 2:30). Indien dit het geval is, moet er dan niet ook ergens in het Oude Testament iets merkbaar zijn van hun geloof in de oorzaken en gevolgen van het kwaad in de wereld?

Wie is verantwoordelijk voor de eerste zonde?

De kernvraag is hoe de zonde in de wereld is gekomen, en wie daarvoor verantwoordelijk is. Is God, als Schepper van ons mensen, daar verantwoordelijk voor? De Bijbel maakt duidelijk van niet:

“Laat niemand, als hij verzocht wordt, zeggen: Ik word van Godswege verzocht. Want God kan door het kwade niet verzocht worden en Hijzelf brengt ook niemand in verzoeking.” (Jak 1:13)

“U dan zult volmaakt zijn, zoals uw hemelse Vader volmaakt is.” (Mat 5:48)

Overigens is er nog iets om over na te denken: Wanneer God niemand in verzoeking brengt, zou het dan niet volledig in strijd met deze uitspraak zijn, wanneer Hij wel een 'satan', 'duivel' met vrijwel onbeperkte macht zijn gang laat gaan om ons tot zonde te verleiden; en zou Hij dan niet toch verantwoordelijk zijn voor wat met ons gebeurt, omdat Hij dit niet heeft verhinderd?

Christus dan? Neen, uiteraard niet! Hij mocht zelf niet zondigen om door zijn offer verzoening voor onze zonde te kunnen doen. Hij liet door zijn voorbeeld zien dat wij God alleen kunnen behagen wanneer wij niet zondigen:

“God echter bewijst zijn liefde voor ons, doordat Christus, toen wij nog zondaren waren, voor ons gestorven is.” (Rom 5:8)

“Want ook Christus is eenmaal om de zonden gestorven, als rechtvaardige voor onrechtvaardigen.” (1 Pet 3:18)

“Want hiertoe bent u geroepen, daar ook Christus voor u geleden heeft en u een voorbeeld heeft nagelaten, opdat u in zijn voetstappen zou treden; die geen zonde gedaan heeft en in wiens mond geen bedrog is gevonden ...” (1 Pet 2:22)

Engelen dan misschien? Is er Bijbelse grond voor de veronderstelling dat engelen kunnen zondigen? Waar die indruk zou kunnen ontstaan, is er in onze Bijbels vaak sprake van een vooronderstelling bij de vertalers. Het woord dat vertaald wordt met 'engel', betekent in de grondtekst eenvoudig 'bode' of 'boodschapper'. Dit kan een hemelse of een menselijke boodschapper zijn. Wanneer het niet duidelijk is aangegeven, of uit het verband overduidelijk is dat het gaat om een hemelse boodschapper, een engel, zouden we er vanuit mogen gaan dat het om een mens gaat: een profeet of een oudste

en rechter. Wanneer in de uitleg een mens wordt aangezien voor een engel, ontstaan de meest merkwaardige ideeën, zoals dat engelen zich vermengden met mensen (wat onmogelijk is, omdat engelen onsterfelijk zijn en zich dus niet kunnen voortplanten). Dit is een idee uit de Griekse godenwereld, waar goden gemeenschap hadden met mensen. Het is trouwens ook ondenkbaar dat engelen zouden zondigen. Jezus leerde zijn discipelen bidden:

"... uw wil geschiede, zoals in de hemel, zo ook op de aarde." (Mat 6:10)

Geen zondaar kan voor God verschijnen:

"U, die te rein van ogen bent om het kwaad te zien ..." (Hab 1:13)

"... de Koning van de koningen en de Here van de Heren, die alleen onsterfelijkheid heeft en een ontoegankelijk licht bewoont, die geen van de mensen gezien heeft of zien kan." (1 Tim 6:16)

Christus viel als enige Mens deze eer te beurt, omdat Hij niet zondigde. Nu Hij eeuwig, onsterfelijk leven heeft ontvangen, is Hij volmaakt en kan Hij niet meer tot zonde verleid worden, omdat Hij verlost is van de zwakheid van het vlees. Daarin is Hij aan de engelen gelijk, door zijn Koningschap zelfs boven hen verheven; en zijn volgelingen moeten Hem gelijk worden:

"... de Zoon, die in eeuwigheid volmaakt is" (Hebr. 7:28).

"Want wat zijn dood betreft, is Hij voor de zonden eens voor altijd gestorven" (Rom. 6:10).

"... gescheiden van de zondaren en boven de hemelen verheven" (Hebr. 7:26).

"Hem verkondigen wij, wanneer wij ieder mens terechtwijzen en ieder mens onderrichten in alle wijsheid, om ieder mens in Christus volmaakt te doen zijn" (Kol. 1:28).

Dan blijven er nog twee over die de verantwoordelijkheid voor de zonde zouden moeten dragen: de 'duivel' of wij zelf! En het is in ons eigen belang dat we overtuigd worden van hoe het nu eigenlijk zit.

De mens en de slang

Het woord zonde komen we in de Bijbel voor het eerst tegen in hoofdstuk 4. Het zal echter duidelijk zijn dat Adam en Eva, die aten van de boom waarvan God hen verboden had te eten, de eerste zondaars waren. Dit wordt bevestigd in het Nieuwe Testament (Romeinen 5). De meeste mensen geloven dat de 'duivel' Eva verleidde om van die boom te eten, maar laten we eens bekijken wie de hoofdrolspelers in deze geschiedenis eigenlijk zijn.

In hoofdstuk 3 vinden we de volgende personen: God, de vrouw (Eva), de man (mens of Adam) en de slang. Geen 'duivel', die komt heel opmerkelijk zelfs helemaal niet voor in het Oude Testament. En ook geen 'satan' volgens de leer waar we het hier over hebben. Van de slang wordt verteld dat zij één van alle dieren was, die God had geschapen. Maar ook dat zij zich in een bepaald opzicht onderscheidde van al die andere dieren:

"De slang nu was de listigste van alle dieren van het veld, die de Here God gemaakt had." (Gen 3:1).

Geen verwijzing naar of suggestie van een engel, 'duivel' of 'satan'. Wanneer achter de benamingen God, de vrouw en de man niets anders steekt dan wat ons hier wordt verteld, dan is de slang dus ook gewoon de slang en niet een aanduiding voor iets geheel anders. Want als dat zo was, zou God dit dan voor Mozes hebben verzwegen, en zou Hij de eerste mensen dan niet van het begin af hebben verteld dat er een zeer gevaarlijke macht is, die het op hen had voorzien? Maar dat is niet het geval. De aanduiding dat de slang 'de listigste' was, suggereert een zekere kwaadaardigheid; iets dat niet te rijmen valt met Gods oordeel over wat Hij schiep: "zie, het was alles zeer goed". De vertaling is dan ook ingegeven door de opvatting dat achter de slang een kwade macht zit. Volgens God bestaat zo'n macht echter niet. Juist in verband met de idee dat er een kwade macht is, zegt God:

"Ik immers ben God, en er is geen ander god, en niemand is Mij gelijk", "buiten Mij is er niemand; Ik ben de HERE, en er is geen ander, die het licht formeer en de duisternis schep, die het heil bewerk en het onheil schep; Ik de HERE doe dit alles" (Jes 46:9, 45:6,7).

In de grondtekst staat in Genesis 3 dan ook een ander woord: 'de schranderste'. Dit kan duiden op een zekere intelligentie en het vermogen te redeneren. Ook kon zij zich uiten door te spreken met de mens. Hoe dit mogelijk is wordt niet verteld, er wordt eenvoudig gezegd dat zij schrander was en sprak. Dit is echter niet uniek, want we lezen ook over het spreken van de ezel van Bileam:

"Het stomme lastdier, dat met mensenstem sprak, heeft de dwaasheid van de profeet verhinderd." (Num 22:28-39; 2 Pet 2:16)

We gaan terug naar de Hof. Nadat Adam en Eva hadden gegeten van de verboden boom, sprak God, of liever Zijn engel, hen aan; en nadat duidelijk was geworden wat er gebeurde, kreeg ieder van de hoofdrolspelers in dit drama zijn of haar straf: De slang omdat zij de vrouw verleidde te eten van de boom, de man en de vrouw omdat zij Gods gebod overtraden, door te doen wat God hen nadrukkelijk verboden had:

"En de vrouw zei: De slang heeft mij verleid en toen heb ik gegeten. Daarop zei de Here God tot de slang: Omdat u dit gedaan hebt, bent u vervloekt onder al het vee en onder al het gedierte van het veld; op uw buik zult u gaan en stof zult u eten, zolang u leeft." (Gen 3:14)

"Tot de vrouw zei Hij: Ik zal zeer vermeerderen de moeite van uw zwangerschap; met smart zult u kinderen baren en naar uw man zal uw begeerte uitgaan, en hij zal over u heersen." (Gen 3:16)

"En tot de mens (de man) zei Hij: Omdat u naar uw vrouw hebt geluisterd en van de boom gegeten, waarvan Ik u geboden had: U zult daarvan niet eten, is de aardbodem om uwentwil vervloekt; al zwoegende zult u daarvan eten zolang u leeft, en doornen en distels zal hij u voortbrengen, en u zult het gewas van het veld eten; in het zweet van uw aanschijn zult u brood eten, totdat u tot de aardbodem weerkeert, omdat u daaruit genomen bent; want stof bent u en tot stof zult u weerkeren." (Gen 3:17-19)

Ook hier dus geen enkele suggestie dat de 'duivel' in de slang was, of dat de 'duivel' zich manifesteerde in de gedaante van een slang. Als dat zo was, zou de engel dan niet direct gezegd hebben, dat hij wel wist wie de slang was, en hem hebben bestreden en verjaagd, en tegen de mensen hebben gezegd dat hij wel begreep dat zij er eigenlijk zelf niets aan konden doen?

Daarnaast is er de verdediging van elk van de drie hoofdrolspelers, waarvan er één de schuld niet doorschuift naar een ander: Adam geeft God de schuld, want Hij gaf hem Eva; Eva geeft de slang de schuld, want die verleidde haar; en de slang? Geeft zij de schuld aan de 'duivel' die haar dit liet doen? Neen, zij geeft niemand de schuld! Dat is opmerkelijk, en het richt de aandacht geheel op haar zelf en op de mensen. En in zijn rechtvaardigheid geeft God ieder van de spelers in deze geschiedenis een passende straf. Niemand wordt onterecht door Hem gestraft. Elk draagt zijn of haar deel in de schuld aan de intrede van de zonde.

Laten we nu de details van wat in Genesis 3 staat nog wat verder onderzoeken, zodat heel duidelijk wordt, wie zich aan wat schuldig maakte, en wij straks goed begrijpen wat God heeft gedaan om deze toestand te doorbreken, er zelfs een einde aan te maken en, *last but not least*, wat wij kunnen, ja moeten doen om niet verleid te worden tot zonde en volmaakt te worden als Christus Jezus.

Hoe zonde tot stand komt

We stellen ons opnieuw een vraag: Begrijpen we goed wat de verleiding in de Hof nu eigenlijk was? Want dit is heel belangrijk voor het verstaan van Gods verlossingswerk in Zijn Zoon Jezus Christus.

God maakte de mens naar Zijn beeld en als Zijn gelijkenis, en dus als de hoogste van alle wezens in de natuurwereld, met het vermogen te denken en te redeneren, met een vrije wil, die hem toelaat keuzes te maken. Maar God leerde hem dat Hij als Zijn Maker boven hem staat, en dat de mens dus niet de hoogste levensvorm is; ja zelfs de engelen staan nog boven hem. De mens moest opgeleid worden voor zijn hoge taak, omdat hij geestelijk nog niet rijp was. Hij was er nog niet klaar voor te bepalen wat goed en kwaad is; hij kon nog niet omgaan met die grote verantwoordelijkheid en daarom had God dit niet overgelaten aan de mens maar Zichzelf het recht daartoe voorbehouden. De engelen hielpen de eerste mensen de weg hierin te vinden, door hen te leren hoe zij moesten leven, wilden zij Gods zegen kunnen ontvangen. En dat is nu net wat de mens ging opvallen: hij mag niet zelf bepalen wat goed en kwaad is: God stuurt Zijn engelen om hen dat te vertellen; waarom mag ik dat niet zelf, als ik de kroon van Gods schepping ben? vroeg hij zich af. En toen sprak op zekere dag de slang, en zij raakte de vrouw op die gevoelige plek:

"... God weet, dat op de dag, dat u daarvan eet, uw ogen geopend zullen worden, en u als God zult zijn, kennende goed en kwaad." (Gen 3:5).

Let nu eens op het proces dat vervolgens plaatsvond:

"En de vrouw zag, dat de boom goed was om van te eten, en dat hij een lust was voor de ogen, ja, dat de boom begeerlijk was om daardoor verstandig te worden, en zij nam van zijn vrucht en at, en zij gaf ook haar man, die bij haar was, en hij at." (Gen 3:6).

Goed, een lust, begeerlijk. Het lijkt op de grondwet van reclame AIDA: attention (aandacht), interest (belangstelling), desire (verlangens), action (actie). Hiermee wordt ingespeeld op onuitgesproken of onbewuste verlangens. Bij de eerste mens was kennelijk het verlangen gerijpt 'verstandig' te zijn, en de woorden van de slang klonken plezierig, aannemelijk en verleidelijk, omdat ze op dat verlangen aansloten. De rechtvaardiging voor het eten van de vrucht was kennelijk dat er niets mis leek te zijn met zo'n heerlijke uitziende vrucht. Waarom alle andere wel en deze niet mogen eten?

Jakobus beschrijft, in een weerklink van wat in de Hof gebeurde, duidelijk het proces van zondigen:

"... zo vaak iemand verzocht wordt, komt dit voort uit de zuiging en verlokking van zijn eigen begeerte. Daarna, als die begeerte bevrucht is, baart zij zonde; en als de zonde volgroeid is, brengt zij de dood voort." (Jak 1:14).

Let op: deze uitspraak voor zonde in algemeenheid is gebaseerd op wat er in de Hof gebeurde. Schadelijke begeerte is het begin. Er is dan nog niets verkeerd gedaan. Het wordt pas gevaarlijk wanneer de mens niet strijdt tegen zulke begeerten, maar zich door zijn hart of anderen laat verleiden daaraan toe te geven; dan zondigt hij.

We zullen nu enkele begrippen die wij zijn tegengekomen, bekijken om voor eens en voor altijd vast te kunnen stellen, wie verantwoordelijk wordt gehouden voor de zonde.

Verzoeken en beproeven

Iemand zal misschien zeggen: Als God mensen niet door het kwade verzoekt tot het kwade, waarom liet Hij dan toe dat de mens door de slang werd verleid? Dan is Hij toch alsnog verantwoordelijk voor de zonde? Het Bijbelse antwoord is volgens ons dit:

De mens maakte een proeftijd door in de Hof, met als doel dat hij zich zou ontwikkelen tot de mens, die God voor ogen had met zijn schepping. God programmeerde de mens echter niet, zodat hij alleen zou kunnen doen wat God vooraf had bepaald. Wel leerde Hij hem hoe te leven en Hij had hem Zijn zegen en de vloek van de dood voorgehouden, zodat hij goed voorbereid was en wist waar hij

aan toe was. Vanaf dat moment was het aan de mens wat hij daarmee doen zou. Na verloop van tijd was de mens echter niet meer tevreden met wat God hem had gegeven, zoals we al hebben gezien; hij wilde meer. Terzelfder tijd was de slang aan het redeneren gegaan; en zo ontstonden de omstandigheden waarin de mens beproefd werd. God verleidde hen niet te zondigen, maar liet toe dat zij beproefd werden, omdat de tijd was gekomen om aan het licht te brengen wat in hun hart was. Het was beslist niet zo dat de verleiding zo groot was dat zij er niet tegen opgewassen waren. Er is een goddelijk principe dat geldt voor beproeving:

“U hebt geen bovenmenselijke verzoeking te doorstaan. En God is getrouw, die niet zal toelaten, dat u boven vermogen verzocht wordt, want Hij zal met de verzoeking ook voor de uitkomst zorgen, zodat u er tegen bestand bent.” (1 Kor 10:13)

Dat de beproeving of verzoeking van de eerste mensen niet bovenmenselijk was, zodat zij er niet tegen bestand waren, blijkt uit het gehele verslag. Ten eerste was de slang één van de dieren die aan de mens onderworpen waren, en zij had dus geen autoriteit naast of boven God wat hun onderwijs betreft. Het gebod dat God had gegeven was eenvoudig en duidelijk.

De slang begint het gesprek met een eenvoudige vraag, voortvloeiend uit het gebod dat God de mens gaf:

“Van alle bomen in de hof mag u vrij eten, maar van de boom van de kennis van goed en kwaad, daarvan zult u niet eten, want op de dag dat u daarvan eet, zult u voorzeker sterven.” (Gen 2: 16,17)

Wat de slang zegt is zo duidelijk tegengesteld aan wat God had gezegd, dat het bijna kinderlijk is:

“God heeft zeker wel gezegd: U zult van geen enkele boom in de hof eten?” (Gen 3:1)

Het antwoord laat zien dat de vrouw het gebod heel goed kent, en er dus geen misverstand bestaat:

“Van de vrucht van het geboomte in de hof mogen wij eten, maar van de vrucht van de boom, die in het midden van de hof staat, heeft God gezegd: U zult daarvan niet eten noch die aanraken, anders zult u sterven.” (Gen 3:2,3)

Maar nu komt de echte proef op de som: de slang doet een suggestie die haaks staat op wat God zei:

“U zult in geen geval sterven ...” (Gen 3:4)

De vrouw had hier niet mogen twijfelen, maar direct stelling moeten nemen en deze suggestie afwijzen. Immers zij had gezag over de dieren, en had de slang moeten berispen en uit de hof verbannen. De rest is bekend: de vrouw en haar man, gaven toe aan de verleiding en aten. Zij doorstonden de proef niet. Overigens stelt God alle mensen die zijn woord kennen op de proef, zodat zij een duidelijke keuze moeten maken. Jakobus schreef in dat verband:

“Zalig is de man, die in verzoeking volhardt, want, wanneer hij de proef heeft doorstaan, zal hij de kroon van het leven ontvangen, die Hij beloofd heeft aan wie Hem liefhebben.” (Jak 1:12)

Verleiden

Opmerkelijk is dat alleen in Genesis 3 sprake is van verleiding van de mens door een ander wezen dan zichzelf: de slang. Vanaf daar is het de mens die verleidt, zichzelf verleidt, of zich door andere mensen laat verleiden, wat in de Bijbel in alle gevallen wordt gezien als zonde. Meestal gaan we ervan uit dat wij door anderen worden verleid. In de geestelijke dingen betekent dit, dat zij ons afbrengen van God en het doen van Zijn wil. Verleiden is in zo'n geval niets anders dan iemand raken

op een zwakke plek, zodat hij of zij iets doet wat niet mag. Het ergst is wanneer iemand bewust verleidt om een ander ertoe te brengen te zondigen. In het Oude Testament betreft het vaak overspel en afgoderij. De verleider is strafbaar, maar ook wie zich laat verleiden, zoals Adam en Eva deden:

"Wanneer uw broeder ... of uw zoon, dochter, eigen vrouw of uw boezemvriend u in het geheim wil verleiden en zegt: laten wij andere goden gaan dienen ... dan zult u hem niet ter wille zijn noch naar hem luisteren; u zult hem niet ontzien, noch hem sparen en zijn schuld bedekken, maar hem zeker doden ... omdat hij geprobeerd heeft u af te trekken van de Here, uw God." (Deut 13:6-11).

"Neem u er dan terdege voor in acht ... dat u ook uw ogen niet opslaat naar de hemel, en de zon. De maan en de sterren ... aanziet en u laat verleiden u voor die neer te buigen en hen te dienen ..." (4:15-20)

"Maar indien uw hart zich afkeert en u niet luistert, maar u laat verleiden en u voor andere goden neerbuigt en hen dient, dan verkondig ik u heden, dat u zeker te gronde zult gaan ..." (30:17-20).

Het hart is in de Bijbel de zetel van de emoties, en de plaats waar onze overleggingen plaats vinden. Daar kunnen goede en slechte overwegingen in opkomen. De eerste moeten wij koesteren en gebruiken in dienst van God, de tweede moeten wij direct verwerpen, als behorend tot de oude mens, die naar het verderf (de vernietiging) gaat. Het hart is echter ook de plaats waar wij ons inwendig rechtvaardigen voor wat wij doen, ons geweten sussend en daarmee voortlevend als oude, niet vernieuwde mensen. Jasaja zegt over hen die afgoden dienen dat hun bedrogen hart hen heeft verleid (Jesaja 44:20). Dus in het Oude Testament geen 'duivel' of 'satan' die de mens zou verleiden, maar de mens die verleidt en zich laat verleiden door zijn eigen hart of door anderen, die eigenlijk spreken naar een al bedrogen hart dat open staat voor de verleiding.

En het Nieuwe Testament dan? In de evangeliën zien we dat vooral de Joodse leiders Jezus als een bedreiging zien. Daarom zijn zij voortdurend in zichzelf en met anderen bezig te zoeken naar dingen die niet kloppen met en bij Jezus, zodat zij daarmee het volk van Hem afkerig kunnen maken. Jezus weet dat en zegt het ronduit tegen hen, waarbij hij hen niet waarschuwt dat zij in de hand van 'satan' zijn gevallen, maar hen aanspreekt op hun verantwoordelijkheid: "Waarom overlegt u kwaad in uw hart?" (Mat 9:4; Mar 2:8; Luc 5:21,22). Maar zij gaan daarmee door, en doden Hem uiteindelijk. Eens gaf Jezus een haarscherpe analyse van het spreken van een onheilig mens:

"... wat de mond uitgaat, komt uit het hart, en dat maakt de mens onrein. Want uit het hart komen boze [slechte] overleggingen, moord, echtbreuk, hoererij, diefstel, leugenachtige getuigenissen, godslasteringen." (Mat 15:18,19; Mar 7:21)

Dit is ook wat het Oude Testament zegt over wat zich in het hart afspeelt en daaruit voortkomt:

"God zag dat de boosheid van de mensen groot was en al wat de overleggingen van zijn hart voortbrachten te allen tijde slechts boos [slecht] was." (Gen 6:5)

"... zij [de Israëlieten] handelden naar de verstokte verleggingen van hun boos hart ..." (Jer 7:24)

"Arglistig is het hart boven alles, ja verderfelijk is het; wie kan het kennen?" (Jer 17:9)

In Jakobus hebben we gezien dat verzoeking voortkomt uit de zuiging en verlokking van onze eigen begeerten. Daarnaast ziet de Here Jezus het voortdurende gevaar voor gelovigen, dat anderen zullen proberen hen te verleiden Hem te verloochenen, of leer zullen aannemen waardoor zij geen helder beeld meer hebben van de hen gepredikte Christus en andere zogenaamde messiassen navolgen (Matteüs 24:4,5; Marcus 13:5,6; Lucas 21:8). Paulus ziet dit om zich heen gebeuren en schrijft:

"... ik vrees, dat misschien, zoals de slang Eva verleidde, uw gedachten van de eenvoudige toewijding aan Christus afgetrokken zullen worden. Want indien de eerste de beste een andere Jezus predikt, die wij niet hebben gepredikt ... dan verdraagt u dat zeer wel." (2 Kor 11:3,4)

Dus geen waarschuwing voor de verleidingen van een 'duivel' of 'satan', maar voor mensen die valse leer prediken en voor het navolgen van zulke valse predikers. De Here Jezus is heel duidelijk in zijn uitspraak. Hij ziet verleiding als een onderdeel van het beproevingsproces van de oprechte gelovigen, maar Hij houdt de verleiders niet voor onschuldig en stelt hen verantwoordelijk voor de gevolgen van wat zij doen:

"Wee de wereld en de verleiding tot zonde. Want er moeten verleidingen komen, maar wee die mens, door wie de verleiding komt." (Mat 18:7)

"Het is onmogelijk dat er geen verleidingen komen, maar wee hem, door wie zij komen! Het zou beter zijn, als een molensteen om zijn hals was gedaan en hij in de zee was geworpen, dan dat hij één van deze kleinen tot zonde verleidde. Let op uzelf!" (Luc 17:1-3)

Paulus ziet zulke mensen bezig in de gemeenten en waarschuwt de trouwe volgelingen voor hen:

"Maar ik vermaan u, broeders, dat u hen in het oog houdt, die, in afwijking van het onderwijs, dat u hebt ontvangen, de onenigheden en verleidingen veroorzaken, en mijdt hen. Want zulke lieden dienen niet onze Here Christus, maar hun eigen buik, en misleiden door hun schoonklinkende en vrome taal de harten van de argeloze." (Rom 16:17,18).

De aandacht is dus steeds gericht op mensen en niet op andere wezens.

Begeerte en zonde

Niet alle begeerte wordt in de Bijbel als verkeerd gezien; er zijn goede en kwade begeerten. Goed is uiteraard wanneer iemands begeerte uitgaat naar God, om Zijn woord te kennen en van daaruit te gaan verlangen naar de vervulling van Zijn beloften en naar het doen van Gods wil om uit Zijn hand eeuwig leven te mogen ontvangen. Of dat ook anderen zullen delen in Gods genadegave door bekeering en volharding:

"Naast U begeer ik niets op aarde ... rots van mijn hart en mijn erfdeel is God voor eeuwig." (Ps 73:25,26)

"Daarom zeg Ik u, al wat u bidt en begeert, geloof dat u het hebt ontvangen, en het zal geschieden." (Mar 11:24; vergelijk Mat 18:19)

"Broeders, de begeerte van mijn hart en mijn gebed over hun behoud gaan tot God uit." (Rom 10:1)

"Maar het is onze begeerte, dat ieder van u dezelfde ijver blijft betonen tot de verwezenlijking van de hoop tot het einde toe" (Hebr.6:11).

Dit is verlangen naar het goede, het hemelse met eeuwigheidswaarde. Het is geen begeerte naar het aardse dat tijdelijk onze vleselijke behoeften bevredigt. Geen zoeken van zoveel mogelijk voor onszelf, maar van God en van wat Hij ons in Zijn liefde schenkt. Het is afhankelijkheid van Zijn genade, in plaats van het rusteloze zoeken van de natuurlijke mens naar bezit van rijkdom en macht, om te heersen over anderen en van eer voor zichzelf. In plaats van alleen gericht te zijn op God, is de mens gericht op zichzelf; in nemen in plaats van geven. Salomo sprak in zijn door God gegeven wijsheid duidelijke taal:

"De begeerte van de goddeloze gaat uit naar het kwaad; zijn naaste draagt hij geen genegenheid toe." (Spr 21:10)

"Beter is het zien van de ogen, dan het jagen van de begeerten." (Pred 6:9)

"De begerigheid begeert de gehele dag ..." (Spr 21:26)

Het Nieuwe Testament spreekt dezelfde taal. Zo schrijft Paulus:

“Maar wie rijk willen zijn, vallen in verzoeking, in een strik, en in vele dwaze begeerten, die de mensen doen wegzinken in verderf en ondergang.” (1 Tim 6:9)

“Dood dan de leden, die op de aarde zijn: hoererij, onreinheid, hartstocht, boze [slechte] begeerten en de hebzucht, die niets anders is dan afgoderij, om welke dingen de toorn van God komt.” (Kol 3:5,6)

De Bijbel laat de (slechte) begeerte voortdurend zien als de bron van het meeste onrecht en verdriet in de wereld, voortkomend uit ontevredenheid en jaloesheid. Daarom staat in de Wet: “U zult niet begeren wat van uw naaste is” (Ex. 20:17). Het is opvallend dat op geen van alle plaatsen in het Nieuwe Testament, waar over begeerte en zonde wordt gesproken, wordt gewezen op de ‘duivel’ of ‘satan’ als verantwoordelijke of ingever op de achtergrond. Het is alleen de mens die wordt aangesproken op zijn gedrag, en verteld dat hij zijn leven moet veranderen om niet eeuwig verloren te gaan. Heel duidelijk is dit, bijvoorbeeld, in de brief aan de Romeinen, waarin Paulus vanuit Genesis 3 en de Wet ingaat op de oorzaak van de zonde. De mens wordt geprikkeld door geboden en verboden; hij wil zich daaraan niet onderwerpen, maar zelf uitmaken wat goed en kwaad is, menende dat hij zelf verstandig genoeg is om dat te kunnen. Maar zo is de dood gekomen in de wereld en doorgegaan naar alle mensen. Omdat wij in ons ongeloof en onze ongehoorzaamheid van nature geneigd zijn Adam en Eva na te volgen in het doen wat God verboden heeft, schrijft Paulus in Romeinen 7 over de toestand vóór onze bekering:

“Want toen wij in het vlees waren, werkten de zondige hartstochten, die door de wet geprikkeld worden, in onze leden, om voor de dood vrucht te dragen... uitgaande van het gebod, wekte de zonde in mij allerlei begeerlijkheid op; want zonder wet is de zonde dood ... toen echter het gebod kwam, begon de zonde te leven, maar ik begon te sterven, en het gebod dat ten leven moest leiden, bleek voor mij juist ten dode te zijn; want de zonde heeft uitgaande van het gebod, mij misleid en door middel daarvan gedood ... Zo vind ik dan deze regel: als ik het goede wens te doen, is het kwade bij mij aanwezig; want naar de inwendige mens verlustig ik mij in de wet van God, maar in mijn leden zie ik een andere wet, die strijd voert tegen de wet van mijn verstand en mij tot krijgsgevangene maakt van de wet van de zonde, die in mijn leden is.”

Wanneer er ergens een gelegenheid zou zijn in het Nieuwe Testament, om voor eens en voor altijd duidelijk te maken, dat wij in de macht zijn gekomen van een ‘duivel’ of ‘satan’, dan is het in deze brief. Het thema is namelijk de verlossing door Christus Jezus. Paulus geeft een uitvoerige diagnose van de oorsprong, de uitwerking en de gevolgen van de zonde, met daartegenover de overwinning die Christus behaalde. In zijn gehele uitleg speelt een ‘duivel’ geen enkele rol. Geen waarschuwing voor hem, maar voor wat wij zelf doen; waar wij dus zelf voor verantwoordelijk zijn, en waardoor wij ons van nature in zo’n betreuenswaardige situatie bevinden:

“... door één mens is de zonde de wereld binnengekomen, en door de zonde de dood ... door de overtreding van de ene is de dood als koning gaan heersen.” (Rom 5:12-17)

De apostel Johannes wijst in zijn eerste brief ook op de menselijke begeerte als beginpunt van zonde. En ook hij herinnert aan de eerste mens, die zich liet verleiden door wat hij zag, en niet liet leiden door wat God had gezegd. Begeerte en zonde zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden:

“Heb de wereld niet lief en wat in de wereld is ... Want al wat in de wereld is: de begeerte van het vlees, de begeerte van de ogen en een hovaardig [hoogmoedig, tegen de wil van God ingaand] leven, is niet uit de Vader, maar uit de wereld. En de wereld gaat voorbij en haar begeren, maar wie de wil van God doet, blijft tot in eeuwigheid.” (1 Joh 2:15-17)

Ook in het doorbreken van dit patroon, deze wetmatigheid of vicieuze cirkel, zoals Paulus die zag, wordt de aandacht op onszelf gevestigd. We kunnen ons niet beroepen op een macht buiten ons, die

ons tegen onze wil doet zondigen, maar ook niet op de onmogelijkheid deze macht te bestrijden. Kaïn was jaloers op Abel: "Toen werd Kaïn zeer toornig en zijn gezicht betrok" (Gen 4:3-5). Hij koesterde dus een wrok tegen God en zijn broer omdat hij zag dat Abel meer gezegend werd dan hij. God wist waartoe dit kon leiden, en sprak daarover met hem:

"Waarom bent u toornig en waarom is uw gezicht betrokken? Mag u het niet opheffen, indien u goed handelt? Maar indien u niet goed handelt, ligt de zonde als een belager aan de deur, wiens begeerte naar u uitgaat, maar over wie u moet heersen." (Gen 4:7)

Maar Kaïn liet zich niet gezegen. Hij vermoordde zijn broer, en werd zo de eerste die geweld pleegde tegenover iemand die rechtvaardiger is dan hij. De eerste dode was daarmee een feit.

Paulus en Jakobus verwijzen naar de jaloezie van Kaïn, die hem zijn broer deed haten en doden:

"Waaruit komt bij u strijden en vechten voort? Is het niet hieruit: uit uw hartstochten, die in uw leden zich ten strijde toerusten? U begeert, maar u hebt niet; u bent moorddadig en naijverig en u kunt er niets mee verkrijgen ..." (Jak 4:1-3)

"Want vroeger waren ook wij verdwaasd, ongehoorzaam, dwalende, verslaafd aan velerlei begeerten zingenot, levende in boosheid en nijd, hatelijk en elkaar hatende." (Titus 3:3)

Wanneer wij niet heersen over de begeerten in ons hart, en zo de zonde toelaten tot rijpheid te komen, zal de zonde over ons heersen en voeren naar de dood. Paulus roept dan ook op:

"Laat dan de zonde niet langer als koning heersen in uw sterfelijk lichaam, zodat u aan zijn begeerten zou gehoorzamen, en stelt uw leden niet langer als wapenen van de ongerechtigheid in dienst van de zonde, maar stel u in dienst van God, als mensen die dood zijn geweest, maar nu leven, en stel uw leden als wapenen van de gerechtigheid in dienst van God. Immers de zonde zal over u geen heerschappij voeren" (Rom 6:12-14).

"Geliefden, ik vermaan u als bijwoners en vreemdelingen, dat u zich onthoudt van vleselijke begeerten, die strijd voeren tegen uw ziel." (1 Pet 2:11)

"... zoals de zonde als koning heerste in de dood, zo ook de genade zou heersen door rechtvaardigheid tot eeuwig leven door Jezus Christus, onze Here." (Rom 5:21)

Vele zijn de passages die er op wijzen dat wat er gebeurde in de Hof moet worden omgedraaid, zodat wij van de dood en het verderf door zonde, komen tot eeuwig leven door geloofsgehoorzaamheid:

"... door deze [de kennis van God] zijn wij met kostbare en zeer grote beloften begiftigd, opdat u daardoor deel zou hebben aan de goddelijke natuur, ontkomen aan het verderf, dat door de begeerte in de wereld heerst." (2 Pet 1:4)

"U hebt toch van Hem gehoord en bent in Hem onderwezen, zoals dit de waarheid is in Jezus, dat u, wat uw vroegere wandel betreft, de oude mens aflegt, die ten verderve gaat, naar zijn misleidende begeerten, dat u verjongd wordt door de geest van uw denken, en de nieuwe mens aandoet, die naar de wil van God geschapen is, in waarachtige gerechtigheid en heiligheid." (Efez 4:21-24)

"... om niet meer naar de begeerten van mensen, maar naar de wil van God ... te leven." (1 Pet 4:2)

Jan Koert Davids

Alle passages uit de NBG'51 vertaling, tenzij anders vermeld. Ze zijn ontdaan van ouderwets en formeel taalgebruik.

B. Het woord *koinos*, profaan

Het Griekse woord *koinos* is, samen met het werkwoord *koinoō*, een typisch Nieuwtestamenteisch woord (ze komen daar samen ruim dertig keer voor). In de Griekse vertaling van het Oude Testament, de Septuaginta, komt het een dozijn keer voor als vertaling van een groep Hebreeuwse woorden die zijn afgeleid van *chabar*, 'samenvoegen', en bijna zestig keer voorkomen in het Oude Testament. Deze zijn in ongeveer een kwart van de gevallen vertaald met *koinos* (gemeenschappelijk) of een verwant woord. In het Nieuwe Testament heeft *koinos* de betekenis van: bestemd voor normaal gebruik, niet speciaal toegewijd. In de Evangelieën worden ze gewoonlijk vertaald met 'onrein' – wat verwarrend is – maar daarbuiten met 'onheilig' (NBG'51) of 'verwerpelijk' (NBV), wanneer het om de godsdienstige kant gaat, en met 'gemeenschappelijk' wanneer ze meer algemeen zijn gebruikt. In een enkel geval is het vertaald met 'ontwijd' (van de tempel).

De Joodse Wet kende de begrippen 'rein' en 'onrein'. Die vormden daar zelfs een belangrijk deel van. Onreinheid betekende een toestand van overtreding, die alleen kon worden opgeheven met een nauwkeurig voorgeschreven reinigingsritueel. Wie onrein was, was uitgesloten van religieuze zaken, totdat hij weer rein was. Soms was het daarvoor voldoende om zich in water te baden, en te wachten tot de dag om was. Maar soms was het ernstiger, en moest er een reinigingsoffer voor gebracht worden. Wie permanent onrein was, werd zelfs uitgesloten van het openbare leven, om anderen niet te verontreinigen. Bijvoorbeeld in het geval van melaatsheid (NBV: 'huidvraat'). Huizen waarin hardnekkige 'melaatsheid' (in dat geval kennelijk een soort schimmel) heerste, moesten worden afgebroken, en onrein aardewerk moest aan stukken worden gebroken. Zulke onreinheid was dus een ernstige zaak. Het Griekse woord daarvoor is *akathartos* (en rein is dan *kathartos*).

Maar *koinos* beschrijft niet dat soort onreinheid. *Koinos* is alles dat 'gewoon' is, alledaags, niet speciaal gewijd aan God. Het laat zich in onze taal nog het best omschrijven als 'profaan'. Wanneer de schriftgeleerden Jezus verwijten, dat zijn volgelingen eten met ongewassen, en daarom 'onreine', handen, dan hebben ze het over een rituele wassing, niet over een reiniging in de zin van de Wet. Eten met *koinos* handen zou je in onze wereld kunnen vergelijken met eten zonder daar eerst een zegen over te hebben gevraagd. Dat begrip *koinos* bestond echter niet in de Mozaische Wet; dat stamde uit 'de overlevering van de ouden', een stelsel van leefregels die bedoelden een verdere interpretatie te zijn van de Wet. Maar voor de sterk wettisch denkende Farizeeën, en voor de Joodse Raad (het Sanhedrin) hadden ze dezelfde dwingende status. En op de handhaving daarvan werd daarom streng toegezien. Marcus vertelt zijn niet-Joodse lezers dat de Joden niet eten zonder voorafgaande rituele reiniging van de handen, van dat 'wat van de markt komt' (waarschijnlijk bedoelt hij het gekochte voedsel) en het vaatwerk (Marcus 7:3,4)*. Als Petrus het visioen krijgt dat hem moet voorbereiden op zijn taak bij de Romeinse hoofdman Cornelius, protesteert hij in eerste instantie dat hij nog nooit iets heeft gegeten dat onheilig (*koinos*) of onrein (*akathartos*) is – waarmee hij aangeeft dat beide begrippen voor hem gelijke status hebben maar wel verschillend zijn – (Handelingen 10:14). Maar Christus overtuigt hem, en hij begrijpt later ook waar dat visioen op slaat. Want wanneer hij in het huis Cornelius is gekomen, zegt hij: "U weet dat het Joden verboden is met niet-Joden om te gaan en dat ze niet bij hen aan huis mogen komen, maar God heeft me duidelijk gemaakt dat ik geen enkel mens als *koinos* of *akathartos* mag beschouwen" (vs. 28). En wanneer hij zich later moet verdedigen tegen de beschuldiging dat hij "onbesnedenen had bezocht en samen met hen had gegeten" (wat de maaltijd *koinos* had gemaakt), verwijst hij naar dat visioen in Joppe (11:1-9). Voor God bestaat er dus geen *koinos*.

*

Alle spijzen rein

Wanneer een delegatie van de Joodse Raad in Galilea komt controleren of Jezus' optreden wel door de beugel kan, verwijten ze Hem dat zijn discipelen eten met *koinos* handen' (Mar 7:5). Jezus' antwoord is dat wat een mens eet hem niet *koinos* maakt; het zijn iemands daden en bedoelingen die hem *koinos* maken. Maar we moeten ons goed bewust zijn dat het gaat om dat vooraf *wassen* van handen, voedsel en vaatwerk, die 'reiniging' van de overlevering. Op dat moment stond niet ter discussie of het wel of niet is toegestaan voedsel te eten dat door de Wet niet-kosher (*akathartos*) is verklaard, zoals bijvoorbeeld varkensvlees. Maar toch. In zijn conclusie zegt Marcus: "zo verklaarde Hij alle spijzen rein" (vs. 19). Het Grieks zegt daar wel degelijk dat Jezus zo alle voedsel *kathartos* verklaarde. Dat was niet Jezus' directe leer van dat moment, maar kennelijk trekt Marcus daar de voor de hand liggende conclusie uit, dat in elk geval voor zijn niet-Joodse lezers voedsel dan evenmin *akathartos* als *koinos* kan zijn. Het gaat om wat je doet, niet om wat je eet.

Rudolf Rijkeboer

Alle passages uit de Nieuwe Bijbel Vertaling, tenzij anders vermeld.

c. De taal van de Bijbel: gemeen

Het Nederlandse woord 'gemeen' is eigenlijk een heel interessant woord, dat veel vertelt over onze cultuur in het verleden. Bij 'gemeen' denken we nu meteen aan negatieve aspecten als: kwaadaardig, oneerlijk, of vals. Maar de oorsprong ligt in 'gemeenschappelijk', en dat kan juist heel positief zijn. We vinden dat ook terug in 'algemeen'. Vroeger had 'gemeen' daarom vooral de betekenis van 'gewoon', iets waar niets bijzonders mee was. 'Het gemene volk' duidde het 'gewone' volk aan, in tegenstelling tot de adel, of tot een bepaalde elite. Die negatieve bijklank ontstaat echter uit een elitair denken, dat alle kwade menselijke eigenschappen toedicht aan mensen van een lagere sociale status, waartegenover die elite juist zou uitblinken door het bezit van louter goede eigenschappen.

Samenvoegen

Met het Hebreeuwse *chabar* is net zo iets aan de hand. Het betekent 'verbinden' of 'samenvoegen'. In Exodus 26 beschrijft dit het door middel van koperen haken met elkaar verbinden van de beide groepen dekkleden van de tabernakel. En in 2 Kronieken 20 beschrijft het hoe de Judeese koning Josafat zich verbindt met Achazja van Israël, door met hem een overeenkomst te sluiten. In Psalm 122 gebruikt David het, wanneer hij schrijft dat "Jeruzalem is gebouwd als een stad, die wel samengevoegd is" (vs. 3 NBG'51). In Psalm 94 lezen we: "Hebt U iets gemeen met de zetel van het verderf, die onder schijn van recht onheil sticht?" (vs. 20 NBG'51).

Van het werkwoord *chabar* komt dan weer het woord *chaber*, metgezel. Dit woord beschrijft een innige verbondenheid tussen mensen:

"Opnieuw zag iets vluchtigs onder de zon. Er is er één, en geen tweede ... Twee zijn beter dan één ... Want als zij vallen, helpt de één zijn metgezel (*chaber*) overeind. Maar wee die ene die valt, terwijl er geen tweede is om hem overeind te helpen. Ook als er twee bij elkaar liggen [hij zal hier aan man en vrouw denken], hebben zij warmte, maar hoe moet één alleen warm worden?" (Pred 4:7-11, HSV)

Maar we vinden het ook vaak van metgezellen in het kwaad:

"Wie zijn vader en zijn moeder iets ontroofd en denkt: het is geen zonde, die is een metgezel van de misdadiger." (Spr 28:24, HSV)

Of van beeldenaanbidders:

"Wie vormt er nu een god en giet zo'n nutteloos beeld? Die ambachtslieden zijn maar mensen, en daarom zullen al hun bewonderaars [NBG'51: aanhangers] bedrogen uitkomen." (Jes 44:10,11)

Dat verklaart weer waarom we dat werkwoord *chabar* soms vertaald vinden met 'bezweren'. Bezweerders waren mensen die in duistere praktijken proberen onheil af te wenden (te bezweren) door zich te verbinden met duistere machten (bijvoorbeeld in Deuteronomium 18:11).

Er bestaan nog wat andere varianten van deze woordstam, waaronder *chabereth* (gezellin, wettige echtgenote), en *chebrah* (gezelschap). En in *chaber* herkennen we uiteraard ook het Jiddische woord *gabber* (maatje). Ook enkele bekende Hebreeuwse namen zijn er aan verwant, zoals Heber (eigenlijk Cheber: verbintenis), Habakuk (Chabakuk: omhelzen) en de nog steeds bestaande stadsnaam Hebron (verwantschap of broederschap), voor de stad waar de aartsvaders begraven werden.

Afscheiden

De woorden uit deze woordgroep komen enkele tientallen malen voor. In de Septuaginta, de Griekse vertaling van het Oude Testament, vinden we deze in bijna een kwart van de gevallen vertaald met Griekse woorden van de woordstam *koinos*, die de grondbetekenis heeft van 'gemeenschappe-

lijk', dus 'gemeen' in zijn oorspronkelijke Nederlandse betekenis. Maar in de Evangeliën vinden we, vier eeuwen na het afsluiten van het Oude Testament, dat basiswoord *koinos* uitsluitend gebruikt in de latere negatieve betekenis. Dat komt echter niet helemaal uit de lucht vallen. Bij het in ballingschap gaan van de bevolking van het noordelijke rijk lezen we:

"Dit alles gebeurde omdat de Israëlieten zondigden tegen de HEER, ... (ze) volgden de levenswijze van de volken die de HEER voor hen verdreven had ... Overal waar ze woonden ... bouwden ze offerplaatsen ... en op al die offerhoogten ontstaken ze offers, naar het voorbeeld van de volken die de HEER van hen had weggevoerd. Met deze kwelijke praktijken tergden ze de HEER." (2 Kon 17:7-12).

De Septuaginta vertaalde die 'kwelijke praktijken' met: dingen die *koinonos* waren, die ze gemeen hadden met die andere volken. Wat die andere volken deden was in alle opzichten in strijd met de Wet van Mozes. Dat gold echter ook voor Juda; en ruim twee eeuwen later werd daarom ook dat Rijk in ballingschap gevoerd. Zij mogen weer terugkeren, maar vervallen weer in dezelfde fouten; en God waarschuwt ze door Maleachi dat Hij op die basis niet met hen om wil gaan. En dan lezen we:

"En jullie vragen je af: Waarom toch? Omdat je de vrouw met wie je je leven deelde trouweloos behandeld hebt, de vrouw met wie je in je jeugd een verbintenis bent aangegaan [NBG'51: je *chabereth* – gezellin], waarvan de HEER getuige is geweest." (Mal 2:14)

Hij zal dat laatste hier letterlijk bedoelen, maar Zijn verbond met hen wordt bij de profeten regelmatig vergeleken met een huwelijk, en hun afgoderij wordt beschreven als overspel en huwelijksontrouw (zie vooral Ezechiël 16). Dus er zit ook een diepere betekenis in deze woorden.

De weg van de wereld

In de eerste eeuw blijkt *koinos* een term te zijn geworden voor wat niet toegewijd was aan God, wat 'de weg van de wereld' volgt. Onze vertalers geven dat vaak weer met 'onrein', en voor de Joden stond het inderdaad daaraan gelijk. Toch is het niet het 'onrein' waar de Wet over spreekt, want dat wordt aangeduid met *akathartos*. Op het eerste gezicht lijkt dit gebruik echter toch wel een goede Oudtestamentische achtergrond te hebben. Pas als je dieper graaft, zie je dat het toch teveel voortkwam uit een elitair denken van de streng wettische Jood tegenover de 'vervloekte heiden'. *Koinos* was het 'gemeen' van de ander, tegenover het 'uitverkorene' van ons (een houding die trouwens ook in de 'christelijke' wereld niet onbekend is). Kenmerkend is die gelegenheid waarbij Paulus de tempel uitgesleurd werd, omdat zijn tegenstanders meenden dat hij Grieken in de tempel had gebracht (Handelingen 21:27-30). Hun beschuldiging is dan dat hij 'deze heilige plaats' zou hebben 'ontwijd', letterlijk: *koinos* gemaakt.

Van apart naar samen

Maar wanneer we in het Nieuwe Testament, na de Evangeliën, de stap maken van het Joods-wettische naar het christelijke zien we iets opmerkelijks: dat oorspronkelijk neutrale, maar later zo negatief geworden, begrip *koinos* draait om en gaat de weg terug, zelfs nog verder dan neutraal. Het wordt een positieve eigenschap, die kenmerkend is voor de gelovige in Christus: *koinos* wordt *koinonia*, de gemeenschap van de gelovigen. Er bestaan de nodige boeken die de onderzoekende christen de betekenis uitleggen van Bijbelse woorden. Daar zullen er weinig van zijn die dat woord *koinonia* overslaan; dat is een basisbegrip van het Nieuwe Testament. Maar het woord *koinos* (en het gebruik daarvan in de Joods-wettische zin) zult u daar tevergeefs in zoeken. Dat is vreemd, want daarmee mist de lezer een belangrijk deel van de les die er zit in deze overgang. In het begin beschrijft dat *koinos* vooral het predikingswerk. Dat is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid, maar het heeft waarschijnlijk ook het aspect dat het goede nieuws van de verlossing in Christus wordt gedeeld met anderen. Wanneer Paulus met de oudsten in Jeruzalem overlegt over hun prediking aan Joden en niet-Joden, besluiten zij wie waarvoor verantwoordelijk is:

"Toen reikten Jakobus, Kefas en Johannes ... mij en Barnabas de broederhand [letterlijk: de rechterhand van de gemeenschap]: wij zouden naar de heidenen gaan, zij naar de besnedenen. Onze enige verplichting was dat we de armen ondersteunden." (Gal 2:9,10, NBV)

Die 'rechterhand der *koinonia*' symboliseert hier een volledige eensgezindheid. En Paulus noemt die prediking zelf later ook een *koinonia* (Efeziërs 3:9).

Deelgenoten

Allen die de prediking hebben aangenomen en zich bekeerd hebben, hebben ook deel gekregen aan (letterlijk: zijn metgezel geworden in) de Verlossing in Christus (bijvoorbeeld 2 Korintiërs 1:7). Zij hebben een *koinonia* met Christus (1 Korintiërs 1:9) en wanneer zij daarvoor vervolging moeten verduren is dat slechts een deelhebben aan Zijn lijden (1 Petrus 4:13), om zo ook zelf deel te kunnen hebben aan de opstanding uit de doden (1 Petrus 5:1; 2 Petrus 1:4). En ook het gedenken van zijn lijden en dood in brood en wijn wordt daarom beschreven als een *koinonia*:

"Is niet de beker van de dankzegging, waarover wij de dankzegging uitspreken, een gemeenschap met het bloed van Christus? Is niet het brood, dat wij breken, een gemeenschap met het lichaam van Christus?" (1 Kor 10:16, NBG'51)

Maar omdat zij allen zijn geroepen tot *koinonia* met Hem, zijn ze ook geroepen tot *koinonia* met elkaar; dus christen zijn doe je niet in je eentje, maar met elkaar (Handelingen 2:42). En daar zit weer een andere belangrijke kant aan: zij zijn verantwoordelijk voor elkaar. Daarom organiseerde Paulus, toen hun broeders in Jeruzalem het moeilijk kregen, in de gemeenten buiten het land Israël de financiële ondersteuning die hij destijds in Jeruzalem beloofd had te zullen geven. Als een *koinonia* in hun noden:

"Want Macedonie en Achaje hebben goedgevonden een handreiking (*koinonia*) te doen aan de armen onder de heiligen in Jeruzalem ... maar (zij) zijn het ook tegenover hen verplicht, want indien de heidenen aan hun geestelijke goederen deel hebben gekregen, behoren zij ook met hun stoffelijke goederen hen te dienen." (Rom 15:26-27, NBG'51)

Deze *koinonia* kijkt dus niet elitair naar buiten, maar in onderlinge verbondenheid naar elkaar. En daarmee zijn we weer terug bij het Hebreeuwse *chabar* – dat met elkaar verbonden zijn.

Rudolf Rijkeboer

Alle passages uit de Nieuwe Bijbel Vertaling, tenzij anders vermeld.